

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

кафедра політології

**ТРАНСФОРМАЦІЯ РОСІЙСЬКОЇ РЕСУРСНО-БЕЗПЕКОВОЇ
ПРИСУТНОСТІ В СУБСАХАРСЬКІЙ АФРИЦІ В УМОВАХ
САНКЦІЙНОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО АСИМЕТРИЧНОГО ТИСКУ
(ЦАР, СУДАН ТА МАЛІ, 2022–2026)**

дипломна робота

на здобуття академічного звання бакалавра політології

студента Левицького Дмитра Сергійовича

Науковий керівник

Старший викладач кафедри політології Шаповалов С.А.

Робота допущена до захисту в ДЕК рішенням кафедри політології

протокол № 12 від 19.05.2026 р.

Завідувач кафедри: Чабанна М.В.

Київ – 2026 р

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
--------------------------------	---

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
1.1 Стан наукового опрацювання проблеми та теоретичні рамки дослідження.....	11
1.2 Джерельна база та методологічний інструментарій	18
РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКА РЕСУРСНО-БЕЗПЕКОВА МЕРЕЖА В СУБСАХАРСЬКІЙ АФРИЦІ.....	24
2.1 Інституційна трансформація: від Wagner до Africa Corps	24
2.2 Центральнопівденноафриканська Республіка.....	29
2.3 Республіка Судан	37
2.4 Республіка Малі	42
РОЗДІЛ 3. ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ ПРИСУТНОСТІ В СУБСАХАРСЬКІЙ АФРИЦІ	49
3.1 Західний санкційний інструментарій: ефективність та обмеження	49
3.2 Український асиметричний фактор	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	83
АНОТАЦІЯ.....	88

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГРУ — Головне розвідувальне управління Генерального штабу Збройних сил Російської Федерації

ГУР — Головне управління розвідки Міністерства оборони України

КФА — франк Африканської фінансової співдружності (франк КФА)

МО РФ — Міністерство оборони Російської Федерації

НІСД — Національний інститут стратегічних досліджень

ОАЕ — Об'єднані Арабські Емірати

ПВК — приватна військова компанія

РБ ООН — Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй

УІМ — Український інститут майбутнього

ЦАР — Центральноафриканська Республіка

AES — Alliance des États du Sahel (Альянс держав Сахелю)

ANSE — Agence nationale de la sécurité d'État (Агентство національної безпеки Малі)

CPC — Coalition des patriotes pour le changement (Коаліція патріотів за зміни, ЦАР)

CSP-DPA — Cadre stratégique pour la défense du peuple de l'Azawad (коаліція збройно-політичних рухів Азаваду, північ Малі)

ECOWAS — Economic Community of West African States (Економічне співтовариство держав Західної Африки)

Е.О. — Executive Order (виконавчий указ Президента США)

FACA — Forces armées centrafricaines (Збройні сили ЦАР)

FAMa — Forces armées maliennes (Збройні сили Малі)

JNIM — Jamā‘at Nuṣrat al-Islām wa-l-Muslimīn (Група підтримки ісламу і мусульман)

LBMA — London Bullion Market Association (Лондонська асоціація ринку дорогоцінних металів)

MINUSMA — Багатовимірна інтегрована місія ООН зі стабілізації в Малі

OFAC — Office of Foreign Assets Control (Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США)

RSF — Rapid Support Forces (Сили швидкої підтримки, Судан)

SAF — Sudanese Armed Forces (Збройні сили Судану)

SDN — Specially Designated Nationals (список спеціально позначених осіб OFAC)

ВСТУП

Російська ресурсно-безпекова присутність у Субсахарській Африці перетворилася на одну з матеріальних опор російської війни проти України: оцінений річний обсяг контрабанди суданського золота через мережу Africa Corps становить близько двох мільярдів доларів США¹. Сама ця мережа з 2022 року перебуває під двома взаємопов'язаними лініями зовнішнього тиску — західним санкційним і українським асиметричним. Українська політологічна література фіксує окремі сегменти цієї картини, проте інтегрованого аналізу трансформації мережі у форматі систематичного порівняння трьох регіональних кейсів (Центральноафриканської Республіки, Республіки Судан і Республіки Малі) досі не виконано.

Актуальність цього дослідження зумовлена трьома взаємопов'язаними обставинами 2023–2024 років.

По-перше, заколот Євгена Прігожина 23–27 червня 2023 року став критичною точкою втрати Кремлем контролю над напівдержавною безпековою організацією². Відповіддю стала реструктуризація серпня–листопада 2023 року, що інкорпоровала колишню вагнерівську мережу під формальне керівництво Міністерства оборони РФ і Головного управління Генерального штабу у форматі Africa Corps, очолюваного дуумвіратом заступника міністра оборони РФ Юнус-бека Євкурова і генерал-майора ГРУ Андрія Аверьянова³. Цей крок означав свідому відмову від моделі

¹ ADF. The Rise of Hybrid Warfare. Hybrid Threats. Vol. 17, Quarter 3. Stuttgart : U.S. Africa Command, 2024. P. 52. URL: https://adf-magazine.com/ADF_V17N3_ENG.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

² Counter Extremism Project. Wagner Group (Expeditionary and Volunteer Corps). 2025. P. 2. URL: <https://www.counterextremism.com/threat/wagner-group> (дата звернення: 19.05.2026).

³ Notte H. Putin's New Frontier: The Prospects and Limitations of Africa Corps. CNS Occasional Paper #67, 2025. P. 6. URL: https://nonproliferation.org/wp-content/uploads/2025/09/OP67-RSI-Report_Notte_Russia-Africa-Corps_CNS-OP_Sept2025.pdf (дата звернення: 19.05.2026); The Sentry. Doubling Down: Russia's Military Network in West Africa. 2026. P. 11. URL: <https://thesentry.org/wp-content/uploads/2026/04/DoublingDown-TheSentry-April2026.pdf> (дата звернення: 19.05.2026); Assemblée nationale. Rapport d'information déposé en application de l'article 145 du Règlement, par la commission de la défense nationale et des forces armées portant recueil d'auditions de la commission sur la politique française de défense en Afrique : rapport n° 2461 / présenté par T. Gassilloud. Paris : Assemblée nationale, 2024. URL: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/rapports/cion_def/116b2461_rapport-information (дата звернення: 19.05.2026).

правдоподібного заперечення причетності на користь відкритого державного інкорпорування мережі.

По-друге, засідка біля поселення Тінзауатень на крайньому північному сході Малі 25–27 липня 2024 року стала найбільшою одноразовою втратою особового складу російських безпекових структур в Африці⁴. 29 липня представник Головного управління розвідки Міністерства оборони України Андрій Юсов публічно заявив, що малійські повстанці отримали від української сторони всю необхідну інформацію, яка дозволила їм провести успішну операцію проти російських безпекових структур⁵, зафіксувавши перший публічно атрибутований епізод прямого зіткнення українського асиметричного фактора з російською мережею в регіоні.

По-третє, наслідком цієї заяви стала серія дипломатичних розривів: 4 серпня 2024 року перехідний уряд Малі оголосив про припинення дипломатичних відносин з Україною, 6 серпня аналогічне рішення ухвалив Нігер, а три країни Альянсу держав Сахелю подали спільне звернення до Ради Безпеки ООН з вимогою розслідувати «відкриту і визнану підтримку Україною міжнародного тероризму»⁶.

⁴ Bryjka J., Czerep J. Russian Mercenaries Defeated in Northern Mali Battle. PISM Spotlight No. 54/2024. 30.07.2024. URL: <https://pism.pl/publications/russian-mercenaries-defeated-in-northern-mali-battle> (дата звернення: 19.05.2026).

⁵ Walker S. Ukraine military intelligence claims role in deadly Wagner ambush in Mali // The Guardian. 29.07.2024. URL: <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jul/29/ukraine-military-intelligence-claims-involvement-in-deadly-wagner-ambush-in-mali> (дата звернення: 19.05.2026).

⁶ Al Jazeera. Mali cuts diplomatic ties with Ukraine over Wagner attack controversy. 05.08.2024. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2024/8/5/mali-breaks-off-diplomatic-ties-with-ukraine> (дата звернення: 19.05.2026); Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України щодо рішення Перехідного уряду Республіки Малі розірвати дипломатичні відносини з Україною. 06.08.2024. URL: <https://nigeria.mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-rishennya-perehidnogo-uryadu-respubliki-mali-rozirvati-diplomatichni-vidnosini-z-ukrayinoyu> (дата звернення: 19.05.2026); Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України щодо рішення влади Республіки Нігер розірвати дипломатичні відносини з Україною. 08.08.2024. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-rishennya-vladi-respubliki-niger-rozirvati-diplomatichni-vidnosini-z-ukrayinoyu> (дата звернення: 19.05.2026); Global Initiative Against Transnational Organized Crime. After the Fall: Russian Influence on Africa's Illicit Economies Post Wagner. 2025. 47 p. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/02/After-the-fall-Russian-modes-of-influence-in-Africa-post-Wagner-GI-TOC-February-2025.v3.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Дослідницьке питання роботи: як і чому трансформувалася російська ресурсно-безпекова мережа в Субсахарській Африці під впливом західного санкційного тиску та українських асиметричних дій у період 2022–2026 років?

Об'єктом дослідження є російська позасистемна присутність у Субсахарській Африці.

Предметом дослідження є трансформація російської ресурсно-безпекової мережі в Центральноафриканській Республіці, Республіці Судан і Республіці Малі в умовах західного санкційного та українського асиметричного тиску.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 2022–2026 років з контекстною передісторією 2017–2021 років, необхідною для реконструкції генези Wagner і ранньої фази входження російської мережі в Субсахарську Африку. Нижня межа обґрунтовується повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року як точкою, з якої трансформація мережі набуває якісно нової інтенсивності, а з 2023–2024 років оформлюється український асиметричний фактор як самостійна лінія тиску. Верхня межа 2026 року визначається часом завершення роботи і дозволяє охопити повний цикл інкорпорування Wagner у Africa Corps та його операційні наслідки в трьох регіональних кейсах.

Географічні межі охоплюють Субсахарську Африку з ядром у трьох регіональних кейсах (Цentrальноафриканській Республіці, Республіці Судан і Республіці Малі) як основних територіях, де російська ресурсно-безпекова мережа набула інституційно оформлених і операційно зрілих форм у досліджуваний період. Допоміжні згадки Лівії, Буркіна-Фасо, Нігеру, Гвінеї і Камеруну залучаються за функціональною доцільністю: Лівія — для реконструкції ранніх етапів російської експансії; Буркіна-Фасо і Нігер — у зв'язку з Альянсом держав Сахелю та дипломатичною лінією 2024 року; Гвінея — для логістично-портового виміру через дочірні структури United Company Rusal; Камерун — як коридор золотої контрабанди з ЦАР.

Мета дослідження — з'ясувати характер і причини трансформації російської ресурсно-безпекової присутності в Субсахарській Африці в умовах санкційного та українського асиметричного тиску на прикладі Центральноафриканської Республіки, Республіки Судан і Республіки Малі у період 2022–2026 років.

Для досягнення мети вирішуються такі **завдання**:

- проаналізувати наукову літературу з проблематики російської ресурсно-безпекової присутності в Субсахарській Африці та визначити теоретичну рамку дослідження;
- систематизувати джерельно-документальну та емпіричну базу дослідження і обґрунтувати його методологію;
- простежити інституційну трансформацію російської приватної військової присутності в Африці від моделі Wagner до Africa Corps;
- з'ясувати особливості функціонування російської ресурсно-безпекової мережі на прикладі трьох регіональних кейсів (Цentrальноафриканської Республіки, Республіки Судан і Республіки Малі) за уніфікованою аналітичною схемою;
- оцінити ефективність західного санкційного інструментарію щодо російських структур в Африці;
- проаналізувати український асиметричний фактор та його вплив на російську ресурсно-безпекову мережу в Субсахарській Африці.

Методологічна основа дослідження. Робота реалізується в межах якісної теоретико-емпіричної методології, що інтегрує чотири теоретичні опори у єдиному порівняльному дизайні. Провідною стратегією виступає кейс-стаді, яка структурує емпіричну частину через три регіональні випадки. Структуроване фокусоване порівняння забезпечує зіставність кейсів за уніфікованою аналітичною схемою з чотирьох питань: контекст shadow state,

операційна модель та agency slack, санкційна адаптація, фактаж українських асиметричних дій. Реконструкція каузальних ланцюгів застосовується для інституційної трансформації Wagner у Africa Corps і санкційної адаптації мережі в кожному регіональному кейсі. Якісний аналіз документів забезпечує роботу з санкційними списками, парламентськими звітами і офіційними комунікаціями.

Джерельну базу дослідження утворюють шість типологічних категорій: рецензована академічна література; аналітика провідних дослідницьких центрів; розслідувальна журналістика і документація неурядових організацій; офіційні документи; український академічний і експертно-аналітичний доробок; інструментальні бази даних. Мовна база охоплює українську, англійську і французьку. Усі цитати з англомовних та франкомовних джерел подано в українському перекладі автора.

Наукова новизна дослідження визначається двома взаємопов'язаними внесками.

По-перше, уперше в українській політологічній літературі здійснено комплексний аналіз трансформації російської ресурсно-безпекової мережі в Субсахарській Африці одночасно під двома лініями зовнішнього тиску — західним санкційним інструментарієм і українським асиметричним фактором. Конкретним аналітичним результатом є типологія трьох форм російської присутності — інфільтрації (ЦАР), ресурсного каналу (Судан) і заміщення (Малі), — виведена через застосування до трьох кейсів уніфікованої аналітичної схеми з чотирьох питань (контекст shadow state, операційна модель і agency slack, санкційна адаптація, фактаж українських асиметричних дій). Систематичного порівняння саме цих трьох кейсів за єдиною рамкою з фокусом на подвійному тиску, наскільки відомо авторіві, у наявній літературі не виявлено.

По-друге, український асиметричний фактор у субсахарському театрі вперше концептуалізовано як форму позатеатрових операцій у логіці підходу Ліндхартсена і Мітчелла — як самостійну лінію зовнішнього впливу, що, накладаючись на санкційний тиск і внутрішню трансформацію Wagner у Africa Corps, нав'язує російській стороні стратегічну дилему між реалокацією дефіцитних ресурсів і скороченням закордонної присутності.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (восьми підрозділів), висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту — 63 сторінки, додатки — 5 сторінок, список використаних джерел налічує 97 найменувань. Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження» розгортає чотирикомпонентну теоретичну рамку і обґрунтовує методологічний інструментарій. Другий розділ «Російська ресурсно-безпекова мережа в Субсахарській Африці» простежує інституційну трансформацію Wagner у Africa Corps і за уніфікованою порівняльною схемою аналізує функціонування мережі на прикладі трьох регіональних кейсів. Третій розділ «Протидія російській присутності в Субсахарській Африці» оцінює ефективність західного санкційного інструментарію та концептуалізує український асиметричний фактор у рамці позатеатрових операцій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Завдання розділу — проаналізувати стан наукового опрацювання проблеми в західній і українській політологічній літературі, розгорнути чотирикомпонентну теоретичну рамку (підходи К. Мартен, В. Рено, Г. Хуфбауера та Г. Ліндхартсена і В. Мітчелла) і систематизувати джерельну базу та методологічний інструментарій. Його реалізовано у двох підрозділах: 1.1 присвячено стану опрацювання проблеми і теоретичній рамці, 1.2 — джерельній базі й методології.

1.1 Стан наукового опрацювання проблеми та теоретичні рамки дослідження

Дослідження російської ресурсно-безпекової присутності в Африці розгорнулося в західній літературі за чотирма відносно автономними проблемними вузлами, кожен з яких висвітлює окрему площину явища і має власну теоретичну опору.

Перший вузол (російські приватні військові структури як інструмент зовнішньої політики РФ) опрацьований найповніше. Концептуальне ядро становить підхід К. Мартен⁷ до напівдержавних безпекових сил; квазі-державний статус мережі та її глибоке політичне вкорінення охарактеризувала Е. Покалова⁸, а структурну реорганізацію після заколоту 2023 року — розподіл функцій ГРУ, інтеграцію в Міністерство оборони РФ і перехід від Wagner до Africa Corps, що звужує простір правдоподібного заперечення причетності, — простежили Дж. Вотлінг, О. Данилюк і Н. Рейнольдс⁹.

⁷ Marten K. Russia's Use of Semi-State Security Forces: the Case of the Wagner Group // Post-Soviet Affairs. 2019. Vol. 35, No. 3. P. 181–204. DOI: <https://doi.org/10.1080/1060586X.2019.1591142>.

⁸ Pokalova E. The Wagner Group in Africa: Russia's Quasi-State Agent of Influence // Studies in Conflict & Terrorism. 2023. Vol. 49, No. 3. P. 259–281. DOI: <https://doi.org/10.1080/1057610X.2023.2231642>.

⁹ Watling J., Danylyuk O., Reynolds N. The Threat from Russia's Unconventional Warfare Beyond Ukraine, 2022–24. RUSI Special Report, 2024. 35 p. URL: <https://static.rusi.org/SR-Russian-Unconventional-Weapons-final-web.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Другий вузол зміщує фокус на політичну економію ресурсної ренти і феномен *shadow state* у слабких державах Африки. Теоретичну рамку задає класична праця В. Рено¹⁰; узагальнювальну картину «сірої зони» (переплетення військових, найманських і кримінальних мереж довкола ресурсних активів) побудували Дж. Станьярд, Т. Віркулон і Дж. Радемаєр¹¹, а золоті потоки Судану як основну фінансову артерію мережі реконструювали А. Соліман і С. Балдо¹².

Третій вузол стосується ефективності санкційного інструментарію та логіки його обходу. Класичну рамку оцінювання сформулювали Г. Хуфбауер зі співавторами¹³; критичну корекцію (перехід від бінарної до спектральної оцінки санкцій і розмежування примусового, стримувального та сигнального ефектів позначень) запропонували Р. Макмастер з колегами¹⁴, а інформаційно-швидкісний розрив між повільним позначенням і швидкою перереєстрацією структур задокументувала доповідь Комітету закордонних справ Палати громад «Guns for Gold»¹⁵.

Четвертий, наймолодший вузол стосується українського асиметричного фактора в субсахарському театрі. Його теоретичне ядро становить концепція *proxy battlespaces* Г. Ліндхартсена і В. Мітчелла¹⁶; оглядову та етичну рамку

¹⁰ Reno W. *Warlord Politics and African States*. Boulder, CO : Lynne Rienner Publishers, 1998. 260 p.

¹¹ Stanyard J., Vircoulon T., Rademeyer J. *The Grey Zone: Russia's military, mercenary and criminal engagement in Africa*. Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2023. 89 p. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/02/Julia-Stanyard-T-Vircoulon-J-Rademeyer-The-grey-zone-Russias-military-mercenary-and-criminal-engagement-in-Africa-GI-TOC-February-2023-v3-1.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹² Soliman A., Baldo S. *Gold and the war in Sudan*. Chatham House, 2025. 52 p. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2026-03/2025-03-25-gold-and-the-war-in-sudan-soliman-baldo_0.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

¹³ *Economic Sanctions Reconsidered* / G. C. Hufbauer, J. J. Schott, K. A. Elliott, B. Oegg. 3rd ed. Washington, DC : Peterson Institute for International Economics, 2007. 233 p.

¹⁴ *Sanctions as a Tool of Economic Statecraft* / R. McMaster, J. López, A. Clunan, I. Johnstone. Hoover Institution, 2025. 31 p. URL: https://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/McMaster-Lopez-Clunan-Johnstone_Sanctions%20as%20a%20Tool%20of%20Economic%20Statecraft_web-250404.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁵ Foreign Affairs Committee, House of Commons. *Guns for gold: the Wagner Network exposed*. 18.07.2023. 80 p. URL: <https://committees.parliament.uk/publications/41073/documents/200048/default/> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁶ Lindhardt H., Mitchell W. L. *Proxy Battlespaces: A New Perspective on Ukraine's Use of Special Operations Forces in Syria, Sudan, and Mali* // *Inter Populum: The Journal of Irregular Warfare and Special Operations*. 2026. Vol. 4, No. 1. P. 1–28. URL: <https://interpopulum.org/wp-content/uploads/2026/01/Proxy-Battlespaces-A-New->

прихованих операцій дав С. Бовден¹⁷, а епізод під Тінзауатеном (найдетальніше реконструйований випадок прямого зіткнення українського асиметричного фактора з російською мережею) описали Я. Брийка і Я. Череп¹⁸.

Український шар розробки академічно тонший — за жанровою і теоретичною характеристикою: переважають експертно-аналітичні публікації над рецензованими академічними студіями, а теоретичний синтез за єдиною рамкою відсутній. Українська наукова й експертно-аналітична спільнота розглядає проблему через призму асиметричної протидії та власного досвіду боротьби з російськими ПВК¹⁹, трансформації російської присутності та її інституційного оформлення²⁰, регіональних кейсів ресурсно-безпекової мережі²¹, західного санкційного тиску²², інформаційно-психологічного

[Perspective-on-Ukraines-Use-of-Special-Operations-Forces-in-Syria-Sudan-and-Mali.pdf](#) (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁷ Bowden S. A Shadow War in the Global South: Are Kyiv's Operations in Africa Paying Off? Carnegie Endowment for International Peace, 20.11.2025. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2025/11/a-shadow-war-in-the-global-south-are-kyivs-operations-in-africa-paying-off> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁸ Bryjka J., Czerep J. Зазнач. твір.

¹⁹ Хома Н., Панова Д. Активізація взаємин України з державами Африки: оцінка результатів та перспектив // Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2024. Т. 50. С. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2024.50.45-56>; Олійник Ю. Російська боротьба за Глобальний Південь — боротьба із Заходом // Український тиждень. 21.06.2024. URL: <https://tyzhden.ua/rosijska-borotba-za-hlobalnyj-pivden-borotba-iz-zakhodom/> (дата звернення: 19.05.2026).

²⁰ Олійник-Дьомочко М. С. Трансформація політичних інструментів Росії в Субсахарській Африці після повномасштабного вторгнення в Україну // Empirio. 2025. Т. 2, № 2. С. 53–61. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.2.53-61>; Іжаківський В. Р., Паніна І. Г. Присутність російських ПВК в Африці як регіональна і світова загроза // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2023. Т. 2, № 15. С. 40–44. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/14675/14584> (дата звернення: 19.05.2026).

²¹ Олійник-Дьомочко М. С. Трансформація безпекової ситуації в Центральному Сахелі після завершення операції «Бархан» // Empirio. 2025. Т. 2, № 1. С. 92–101. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.1.92-101>; Олійник Ю., Олійник-Дьомочко М., Максимов А. Вплив діяльності «ПВК Вагнера» на держави Африки: наслідки для України. Київ: Центр дослідження Африки, 2023. 11 с. URL: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/07/Ukr_Africa-Centre_05_Wagner-in-Africa.pdf (дата звернення: 19.05.2026); Олійник Ю. І. Дестабілізація Глобального Півдня — частина російської стратегії (за матеріалами авторських аналітичних робіт) // Zaporizhzhia Historical Review. 2024. Т. 8, № 60. С. 241–245. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2024-8-60-22>.

²² Красв О. Санкції США проти РФ: поточний огляд та перспективи. Київ: Українська призма, 2023. 15 с. URL: https://prismua.org/wp-content/uploads/2023/08/US_sanctions.pdf (дата звернення: 19.05.2026); Економічні санкції ЄС проти росії та ефективність їх застосування / О. Орел, О. Орел, А. Яцківська, О. Власенко // Society and Security. 2023. № 1 (1). С. 166–174. DOI: [https://doi.org/10.26642/sas-2023-1\(1\)-166-174](https://doi.org/10.26642/sas-2023-1(1)-166-174); Економічні санкції у сучасному світовому господарстві: монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, Р. О. Заблоцька та ін.; за ред. О. І. Шниркова. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 239 с. URL: https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F-%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%BE%D1%81%D1%82.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

супроводу російської експансії²³, геополітичних передумов і shadow state²⁴. Найґрунтовніше російські ПВК як інструмент зовнішньої політики опрацьовано в дисертації О. Онищука²⁵.

Відтак з'ясовано прогалину: комплексний аналіз трансформації російської ресурсно-безпекової мережі одночасно під двома лініями зовнішнього тиску (санкційним і українським асиметричним) у поєднанні з внутрішньою інституційною корекцією самої мережі, у форматі систематичного порівняння трьох регіональних кейсів за уніфікованою аналітичною схемою досі не виконаний в українській політологічній літературі.

Теоретичним стрижнем аналізу російської присутності у роботі слугує підхід К. Мартен до напівдержавних безпекових сил (англ. semi-state security forces). Згідно з ним, держава вдається до формально приватних силових структур задля гнучкості та збереження правдоподібного заперечення причетності (англ. plausible deniability) до закордонних операцій. У логіці цього підходу Wagner постає не як автономний найманський підрядник, а як інструмент державної стратегії з навмисно непрозорим зв'язком із Кремлем. Мартен наголошує, що такі формування дають змогу «зберігати правдоподібне заперечення своєї таємної чи дискредитаційної причетності до закордонних авантур»²⁶.

Водночас опора на напівприватні структури породжує проблему контролю над виконавцем. Для позначення цього явища у роботі використовується

²³ Кучеренко А. Інформаційно-психологічні операції Росії в державах «Глобального Півдня». ADAstra, 2023. 19 с. URL: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/12/Ukr_ADASTRA_11_Global-South.pdf (дата звернення: 19.05.2026); Група з аналізу гібридних загроз. Сахель: полігон російської «м'якої сили» в Африці // UACRISIS. 16.02.2026. URL: <https://uacrisis.org/uk/sahel-poligon-rosijskoyi-m-yakoyi-syly-v-afrytsi> (дата звернення: 19.05.2026).

²⁴ Замікула М. О. Посилення російської присутності в Субсахарській Африці. Київ : НІСД, 17.02.2022. 7 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rosiyska-prysutnist-v-afrytsi_17022022.pdf (дата звернення: 19.05.2026); Кухта В. В. Сучасні авторитарні політичні режими регіону Тропічної Африки та перспективи їх демократизації // Політичне життя. 2020. № 1. С. 37–43. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/7957/7957> (дата звернення: 19.05.2026).

²⁵ Онищук О. С. Приватні військові компанії як засіб реалізації зовнішньої політики Російської Федерації (1992–2023) : дис. ... д-ра філософії : 032. Львів, 2023. 478 с. URL: <https://dir.ukrintei.ua/view/okd/c32a0ee1229afa36fcbccccc9c652278> (дата звернення: 19.05.2026).

²⁶ Marten K. Зазнач. твір. Р. 187.

концепт *agency slack* — провал агентського контролю принципала над проксі-силою, за якого вона починає обслуговувати приватні інтереси, а не лише державну ціль; у крайньому вияві це призводить до явища, яке Мартен описує як рекетирський ринок сили (англ. *racketeer market for force*). Другим робочим параметром у логіці цього підходу є *rent-seeking* — спрямованість ПВК на здобуття економічної вигоди через контроль над видобувними концесіями.

Цей апарат застосовується подвійно. У підрозділі 2.1 трансформація *Wagner* у *Africa Corps* пояснюється як реакція принципала на надмірну автономізацію проксі після заколоту 2023 року — відновлення вертикалі та усунення самостійності мережі. У підрозділах 2.2–2.4 параметри автономії та функціонального профілю слугують підставою для зіставлення поведінкових моделей мережі у трьох кейсах.

Другою опорою є концепція *shadow state* (укр. тіньова держава) і політики воєначальників (англ. *warlord politics*) В. Рено, яка пояснює, чому приймаючі режими взагалі допускають зовнішнього силового гаранта. За Рено, в умовах інституційного колапсу правителі слабких держав управляють не через формальні установи, а через приватизовані мережі, конвертуючи залишковий суверенітет на ресурси і безпеку. Спираючись на цей підхід, відповідну угоду у роботі позначено як комерціалізацію суверенітету: правитель заставляє природні ресурси (англ. *mortgaging of resources*) зовнішньому партнерові в обмін на лояльні безпекові послуги, не розбудовуючи власної фіскальної спроможності. Рено описує цю модель як ситуацію, коли правителі «заставляють природні ресурси іноземній фірмі», щоб здобути спроможності, яких інакше годі досягти²⁷.

Ця рамка структурує пояснення характеру політичних угод у трьох кейсах — між російською мережею і режимами Туадери в ЦАР, аль-Башира та аль-Бурхана в Судані і малійської хунти Гоїти. Резервним параметром слугує

²⁷ Reno W. Зазнач. твір. Р. 131.

концепт *Afrique utile* — пріоритетне утримання комерційно цінних анклавів, застосовне насамперед у підрозділі 2.4. Перенесення рамки кінця 1990-х на період 2022–2026 років здійснюється обережно, з урахуванням зміненої регіональної кон'юнктури — насамперед виходу французької операції *Barkhane* і появи зовнішнього патрона нового типу.

Третьою опорою є підхід Г. Хуфбауера зі співавторами до оцінювання економічних санкцій. Згідно з ним, санкції не зводяться до прямого економічного примусу: значна частина епізодів керується сигнальним ефектом (англ. *signaling effect*) — потребою продемонструвати рішучість перед власною та міжнародною аудиторією, навіть якщо політичний результат щодо мішені залишається обмеженим. Водночас санкції створюють потужні стимули до обходу, оскільки «торгові і фінансові канали зазвичай залишаються відкритими, хоча й за різко вищу ціну»²⁸. Ключовими механізмами обходу Хуфбауер виокремлює прихований і ухильний характер торгівлі та фінансів (англ. *evasive and covert trade and finance*), вторинні санкції (англ. *secondary sanctions*) і втручання *black knight* (укр. «чорний лицар») — стороннього потужного гравця, що компенсує мішені санкційні втрати.

Спираючись на цей підхід, у роботі вводиться робоче поняття адаптивної неефективності — ситуації, за якої об'єкт санкцій не змінює політичної поведінки, а реконфігурує власну логістику, фінанси й інституційну форму так, що формальне покриття санкційного режиму зберігається, а реальна сила тиску знижується. Сучасна критика (Р. Макмастер з колегами і збірка *Columbia SIPA з The Sentry*) ускладнює класичну рамку зміщенням від бінарної до спектральної оцінки, не скасовуючи каркас «ціна непокори vs ціна відмови»²⁹.

²⁸ Economic Sanctions Reconsidered. P. 59–60.

²⁹ Sanctions as a Tool of Economic Statecraft; Financial Levers of Peace: Targeting Economic Networks to Support Conflict Resolution in Sudan / I. Crispino, G. Gerech, R. Gross, C. Wu. Columbia SIPA, The Sentry, 2024. 64 p. URL: https://www.sipa.columbia.edu/sites/default/files/2024-06/For_Publication_SENTRY_JACQUAND.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Цей апарат застосовується у підрозділах 2.1 (ребрендинг Wagner у Africa Corps як адаптивна реакція на санкційний тиск) і 2.3 (золотий обхід санкцій у Судані через ОАЕ), а центрально — у підрозділі 3.1, де західний санкційний інструментарій оцінюється за співвідношенням сигнального і примусового ефектів.

Четвертою опорою є концепція *proxu battlespaces* (укр. проксі-простори бойових дій) Г. Ліндхартсена і В. Мітчелла, розроблена для пояснення українських спеціальних операцій у Сирії, Судані та Малі під час повномасштабної війни. Її три тенети (позатеатровий характер дій, ознаки спеціальних операцій і підтримка головної кампанії) переформулюють класичну рамку проксі-війни: тут український актор не діє через місцевого посередника, а сам розгортає спеціальні підрозділи в позатеатровому просторі. Для офіційної доктринальної фіксації автори пропонують термін позатеатрові операції (англ. *out-of-theatre operations*).

Логіка таких дій — нав'язування супротивникові стратегічної дилеми (англ. *strategic dilemma*): «або перерозподілити дефіцитні ресурси на захист закордонних інтересів — ресурси, які інакше підтримували б операції в Україні, — або погодитися на скорочення наданих за кордоном послуг, наслідком чого є зменшення доходу і впливу»³⁰. У роботі, спираючись на цей підхід, вводиться робоча типологія українських асиметричних дій — кінетичні (прямі вогневі удари, диверсії) та інформаційно-координаційні (постачання даних, навчання партнерів, ОСІНТ-підтримка).

Ця опора застосовується виключно в підрозділі 3.2; у Розділі 2 український фактаж під кейсами фіксується описово, без теоретизації через концепт *proxu battlespaces*.

³⁰ Lindhardtzen H., Mitchell W. L. Зазнач. твір. Р. 18.

Чотири опори утворюють не паралельну, а інтегровану аналітичну архітектуру. Підхід Мартен пояснює, як діє Росія — через формально приватний, фактично державний інструмент; підхід Рено — чому приймаючі режими цей інструмент допускають, конвертуючи залишковий суверенітет на безпеку; підхід Хуфбауера задає критерій, за яким оцінюється західна протидія; концепція Ліндхартсена і Мітчелла слугує інтегруючою оптикою для українського асиметричного компонента. Саме поєднання цих чотирьох опор у єдиному порівняльному дизайні і закриває зафіксовану вище прогалину в українській політологічній літературі.

1.2 Джерельна база та методологічний інструментарій

Емпіричну базу склала сукупність джерел, систематизованих за типологічним принципом у шість категорій А)–Е): рецензована академічна література, аналітика міжнародних дослідницьких центрів, розслідувальна журналістика і документація неурядових організацій, офіційні документи, український академічний і експертно-аналітичний доробок, інструментальні бази даних. Тематична сфокусованість і обмеженість україномовного наукового доробку з проблематики російських напівдержавних безпекових структур у Субсахарській Африці визначили опертя переважно на англomовний і франкомовний корпус.

А) Рецензована академічна література формує концептуально-теоретичний шар, що задає рамки інтерпретації емпіричного матеріалу. У межах цього шару профільна постсовєтологічна і безпекознавча періодика (*Post-Soviet Affairs*, *Studies in Conflict & Terrorism*) забезпечує концептуалізацію російських напівдержавних структур; журнальна періодика з нерегулярної війни і спеціальних операцій (*Inter Poptulum*, *The Defence Horizon Journal*, *Chicago Journal of Foreign Policy*) — рамку проксі-операцій і позатеатрових дій; безпеково-політичні студії Африки (*African Security*, *Africa Spectrum*, *Journal of Intervention and Statebuilding*, *Critical Military Studies*) — регіонально

чутливий контекст входження зовнішніх безпекових акторів. Класичні монографії і ключові статті, що формують теоретичну рамку дослідження, охарактеризовано в попередньому підрозділі без повторного розбору в цьому.

Б) Аналітика провідних дослідницьких центрів становить найбільший за обсягом масив і виконує основне навантаження фактологічної реконструкції. Військово-аналітичні центри (британський RUSI і Global Initiative Against Transnational Organized Crime) дають найдетальнішу реконструкцію бізнес-моделі мережі та її ресурсних потоків; геополітично-стратегічні центри (Carnegie Endowment, Atlantic Council, Ifri, OSW, PISM, ICDS, SIPRI) забезпечують ширший регіональний контекст і оцінку меж російського впливу; цикл розслідувань The Sentry у партнерстві з Columbia SIPA документує захоплення держави в ЦАР, золоту логістику Судану та операційну реструктуризацію мережі в Західній Африці; тематичні центри з предметною спеціалізацією (CNS Monterey, IRSEM, FPRI, ECFR, New America, Counter Extremism Project, The Soufan Center, Aspen Institute Italia, JASON Institute, Robert Lansing Institute) розкривають окремі площини — інформаційні операції, тероризм, регіональну динаміку. Юридично-комплаєнсний шар (Debevoise & Plimpton, Steptoe, Levin Sources, Global Guardian) і моніторингово-правозахисні структури (Geneva Academy, CSW, ADF) залучено для верифікації санкційної архітектури та гуманітарних наслідків.

В) Розслідувальна журналістика, документація неурядових організацій та інформаційні видання утворюють подієво-фактологічний шар емпірики. Спеціалізовані структури документують ресурсні потоки і атрибутують конкретні видобувні об'єкти: ACLED картує конфліктні події; IPIS і Swissaid простежують золоті ланцюги Західної Африки і Сахелю; The Blood Gold Report та Mining Slaves / Evidencity забезпечують атрибуцію видобувних активів і логістичних схем. Новинно-інформаційний шар — міжнародні видання (Al Jazeera, Bloomberg, The Guardian, RFE/RL, VOA), регіональна

преса (Sudan Tribune), українські (The Kyiv Independent, Українська правда) і незалежні російські позаросійські редакції (Meduza) — слугує джерелом первинних повідомлень та атрибутивних формул, які надалі верифікуються через інші категорії.

Г) Офіційні документи становлять верифікаційний шар емпірики. Імплементацийний регламент Ради ЄС 2020/1998 щодо обмежувальних заходів проти серйозних порушень прав людини і похідні санкційні позначення; прес-релізи та позначення OFAC Казначейства США; парламентські слухання Палати громад Великої Британії «Guns for gold» (2023); звіт Національних зборів Французької Республіки (Gassilloud, 2024); аналітичні матеріали Congressional Research Service США; заяви МЗС України щодо рішень Малі і Нігеру про розрив дипломатичних відносин (серпень 2024 року) — забезпечують самостійну перевірку аналітичних узагальнень з категорій А)–В).

Д) Український академічний і експертно-аналітичний доробок виокремлено в самостійну категорію з огляду на завдання позиціонувати дослідження в українській політологічній традиції. Жанровий профіль цього шару характеризується переважанням експертно-аналітичних публікацій (НІСД, УІМ, ADAstra, Українська призма, Центр глобалістики «Стратегія XXI», ЦДА, UACRISIS) над рецензованими академічними студіями, з поодинокими винятками у вигляді кількох статей, однієї монографії та однієї дисертації. Тематичні лінії цього доробку охарактеризовано в підрозділі 1.1; у джерельному вимірі він виконує функцію радше контексту, що фіксує стан опрацювання проблеми в українській науці, ніж самостійного фактологічного джерела, оскільки основний емпіричний матеріал акумульовано в англо- і франкомовному корпусі.

Е) Інструментальні бази даних (OFAC SDN List, EU Sanctions Map, ACLED) використано як верифікаційні ресурси для перехресної перевірки санкційних позначень і фіксації конфліктних подій, а не як самостійні аналітичні джерела.

Робота спирається на принцип тріангуляції: мінімум два незалежні джерела на кожне ключове фактологічне твердження. Мовна база охоплює українську, англійську і французьку; російськомовні джерела використано виключно у формі розслідувань незалежних видань поза РФ (Meduza). Англо- і франкомовні цитати подано в українському перекладі автора, з винятком атрибутивних формул (agency slack, shadow state).

Підхід до конфліктів оцінок полягає в поданні предмета дискусії без обрання «правильної» позиції, що актуально для трьох задокументованих кейсів. Оцінки втрат у засідці біля Тінзауатеня (липень 2024 року) розходяться між офіційним комюніке FАМа, заявою CSP-DPA і зведеною оцінкою PISM³¹; роль ОАЕ у санкційному обході розглядається або як свідомий інфраструктурний хаб російської мережі (CGCPS), або як середовище посилення комплаєнсу під тиском американських вторинних санкцій (ANTS)³²; кадровий склад Africa Corps оцінюється у 70–80% колишніх вагнерівців (Counter Extremism Project) і як переважно нові рекрути (The Sentry)³³.

У роботі застосовано чотири методи. Кейс-стаді виступає провідною стратегією, яка структурує всю емпіричну частину через три регіональні випадки у підрозділах 2.2, 2.3 і 2.4. Вибір ЦАР, Судану і Малі обґрунтовано трьома критеріями: типологічно різні форми входження російської мережі (інфільтрація в ЦАР, ресурсний канал у Судані, заміщення французько-

³¹ Розбіжні оцінки втрат у засідці біля Тінзауатеня (комюніке FАМа, заява CSP-DPA, зведена оцінка PISM) детально розглянуто в підрозділі 2.4.

³² Дві інтерпретації ролі ОАЕ в санкційному обході (CGCPS — інфраструктурний хаб; ANTS — посилення комплаєнсу) детально розглянуто в підрозділі 3.1.

³³ Розбіжні оцінки кадрового складу Africa Corps (Counter Extremism Project — 70–80% колишніх вагнерівців; The Sentry — переважання нових рекрутів) детально розглянуто в підрозділі 2.1.

натівського контингенту в Малі); перебування всіх трьох випадків під санкційним режимом США, ЄС і Великої Британії; наявність задокументованих українських асиметричних дій у двох кейсах. Структуроване фокусоване порівняння проведено за уніфікованою аналітичною схемою з чотирьох питань: контекст shadow state і характер угоди з російською мережею; операційна модель та agency slack у площині автономії від МО РФ; санкційна адаптація мережі під тиском OFAC, ЄС і Великої Британії; фактаж українських асиметричних дій на території кейсу. Така схема дає змогу виявити типологічну варіативність кейсів і зафіксувати спільні закономірності трансформації мережі. Реконструкція каузальних ланцюгів застосована для двох траєкторій — інституційної трансформації Wagner у Africa Corps (підрозділ 2.1) і санкційної адаптації мережі в кожному регіональному кейсі. Якісний аналіз документів забезпечив роботу з санкційними списками OFAC і Ради ЄС, парламентськими звітами Палати громад і Національних зборів, прес-релізами Казначейства США та офіційними комунікаціями МЗС України.

Дослідження має низку обмежень, зумовлених характером предмета. По-перше, воно спирається на вторинні та відкриті джерела (рецензовану літературу, аналітику дослідницьких центрів, розслідувальну журналістику й офіційні документи) без польового компонента чи первинних інтерв'ю, що пояснюється закритим і нелегальним характером досліджуваних мереж та неможливістю безпечного доступу до первинних учасників. По-друге, значна частина фактажу стосується навмисно непрозорих фінансово-логістичних схем, через що окремі кількісні оцінки (обсяги контрабанди золота, чисельність особового складу, бойові втрати) залишаються наближеними і подаються з відповідними застереженнями. По-третє, мовна база обмежена українською, англійською і французькою; російськомовні джерела залучено виключно у формі розслідувань незалежних видань поза РФ, що звужує доступ до російської офіційної комунікації. По-четверте, верхня хронологічна межа

2026 року припадає на події, що тривають, тож частина висновків щодо найновіших епізодів (статус бази в Порт-Судані, динаміка в Малі) має попередній характер. Ці обмеження пом'якшено систематичним застосуванням тріангуляції (щонайменше двох незалежних джерел на кожне ключове твердження) та поданням розбіжних оцінок як предмета дискусії.

Висновки до розділу.

У першому розділі розгорнуто теоретико-методологічні засади дослідження. З'ясовано стан опрацювання проблеми у західній (чотири проблемні вузли) і українській (переважно експертно-аналітичній) літературі та зафіксовано прогалину — відсутність систематичного порівняння трьох кейсів за єдиною рамкою. Сформовано чотирикомпонентну теоретичну рамку (підходи К. Мартен, В. Рено, Г. Хуфбауера, Г. Ліндхартсена і В. Мітчелла) й обґрунтовано методологічний інструментарій — кейс-стаді, структуроване фокусоване порівняння, реконструкцію каузальних ланцюгів і якісний аналіз документів.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКА РЕСУРСНО-БЕЗПЕКОВА МЕРЕЖА В СУБСАХАРСЬКІЙ АФРИЦІ

Завдання розділу — простежити інституційну трансформацію російської мережі від моделі Wagner до Africa Corps і за уніфікованою порівняльною схемою проаналізувати функціонування мережі на прикладі трьох регіональних кейсів. Підрозділ 2.1 присвячено інституційній трансформації, підрозділи 2.2–2.4 — порівняльному аналізу Центральноафриканської Республіки, Республіки Судан і Республіки Малі. Зведене порівняння трьох кейсів за уніфікованою схемою подано в Додатку А.

2.1 Інституційна трансформація: від Wagner до Africa Corps

Російська приватна військова компанія Wagner, заснована 2014 року Дмитрієм Уткіним і публічно асоційована з близьким соратником Путіна Євгеном Прігожиним³⁴, постала як емпірична ілюстрація того, що Мартен у роботі 2019 року класифікує як напівдержавні безпекові сили³⁵. Юридично така структура існувала в «сірій зоні»: стаття 13 Конституції Російської Федерації забороняє позадержавні збройні формування, стаття 208 Кримінального кодексу криміналізує участь у них, а стаття 359 окремо забороняє використання найманців³⁶. Wagner функціонувала через мережу підставних компаній і державних контрактів у конгломератах Прігожина, виконуючи роль напівдержавного інструмента, формально приватного, фактично вмонтованого в державну стратегію³⁷. Функціональне навантаження моделі поєднувало бойові й охоронні послуги, придушення спротиву на користь зацікавлених режимів та доступ до видобувних концесій в обмін на безпекові гарантії³⁸, що дозволяло Кремлю зберігати правдоподібне заперечення причетності щодо «таємної або ганебної участі в закордонних

³⁴ Counter Extremism Project. Wagner Group... P. 1.

³⁵ Marten K. Зазнач. твір. P. 181.

³⁶ Pokalova E. Зазнач. твір. P. 262.

³⁷ Unan E. Moscow's New Puppet in Africa: The Transition from the Wagner Group to Africa Corps // Chicago Journal of Foreign Policy. 2026. URL: <https://www.cjfp.org/moscows-new-puppet-in-africa-the-transition-from-the-wagner-group-to-africa-corps/> (дата звернення: 19.05.2026).

³⁸ Counter Extremism Project. Wagner Group... P. 1–2.

авантюрах»³⁹. Африканська експансія розгорталася послідовно: Судан з кінця 2017 року, ЦАР, Лівія з 2019 року з короткостроковим розгортанням у Мозамбіку, Малі з 2021 року⁴⁰. Хронологію ключових подій 2017–2026 років подано в Додатку Б. У Центральноафриканській Республіці модель закріпилася через постачання озброєння президенту Туадері, після чого «персонал Прігожина швидко вкоренився в коридорах влади Бангі»⁴¹, а до лютого 2023 року чисельність бійців Wagner у країні зросла до 1890⁴².

Втім, період 2022–2023 років зафіксував два процеси, що підривали керованість моделі. Мережа розширювалася: 2 лютого 2022 року Wagner розгорнула в Малі контингент із понад тисячі найманців за підтримки російських збройних сил⁴³. Водночас вона потрапила під посилений санкційний тиск: 26 січня 2023 року Казначейство США визнало Wagner транснаціональною злочинною організацією за «масштабні злочини проти людяності та кримінальну діяльність»⁴⁴. Паралельно концентрація політичних і фінансових ресурсів у руках Прігожина зростала пропорційно до автономії його структур в Африці. Така комбінація структурно посилювала те, що в роботі концептуалізується як *agency slack* — провал агентського контролю принципала, корекція якого згодом стане мотивом ребрендингу.

Першим сигналом такої корекції став заколот 23–27 червня 2023 року. 23 червня Прігожин звинуватив російське Міністерство оборони в авіаударі по позиціях Wagner в Україні та оголосив про озброєну спробу усунення міністра оборони Сергія Шойгу. 27 червня заколот завершився угодою, за якою

³⁹ Marten K. Зазнач. твір. Р. 187.

⁴⁰ Stanyard J. Mercenaries and illicit markets: Russia's Africa Corps and the business of conflict. Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2025. Р. 5. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/02/Julia-Stanyard-Mercenaries-and-illicit-markets-Russias-Africa-Corps-and-the-business-of-conflict-GI-TOC-February-2025.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

⁴¹ Russia in Africa: Examining Moscow's Influence and its Limits / N. Reynolds, F. Z. Brown, F. Wehrey, A. S. Weiss. Carnegie Endowment for International Peace, 2026. Р. 9. URL: https://assets.carnegieendowment.org/files/Reynolds_Russia%20in%20Africa.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

⁴² Counter Extremism Project. Wagner Group... Р. 13.

⁴³ Там само. Р. 2.

⁴⁴ Там само.

Прігожин виїхав до Білорусі⁴⁵. Подія засвідчила те, що Мартен описував як ризик перетворення напівдержавних формувань на «неконтрольованих найманців», які примушують державу вдатися до «примусових заходів»⁴⁶. Уже 27 червня Путін публічно визнав, що Wagner отримала з державного бюджету понад 86 млрд рублів за рік⁴⁷, що остаточно зруйнувало фікцію автономного приватного підрядника. 23 серпня 2023 року літак з Прігожиним і засновником Wagner Дмитрієм Уткіним розбився у Тверській області. Усі десять пасажирів загинули⁴⁸. У літературі цю авіакатастрофу здебільшого кваліфікують як «державно ініційоване вбивство за наказом Путіна»⁴⁹, а для російської еліти вона стала «розплатою» за збройний виступ Wagner⁵⁰.

Реструктуризація мережі розгорталася впродовж серпня–листопада 2023 року за функціональним принципом: внутрішня комерція Прігожина перейшла до Федеральної служби безпеки, інформаційно-комунікаційні активи дісталися Службі зовнішньої розвідки, а військові операції перейшли до Головного управління Генерального штабу (ГРУ)⁵¹. Усередині ГРУ структура поділилася на дві гілки: Добровольчий корпус (Volunteer Corps) для українського напрямку та Експедиційний корпус, орієнтований на закордонні операції. Первинна цільова чисельність останнього у 40 тисяч була зведена до 20 тисяч уже до кінця 2023 року, але й цього показника ГРУ не досягло⁵². Французькі парламентські слухання фіксували, що смерть Прігожина «спричинила певну форму плутанини» в адхократичному апараті російської

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Marten K. Зазнач. твір. Р. 188.

⁴⁷ Wagner's Business Model in Syria and Africa: Occasional Paper / O. Allison, N. Connon, A. Giustozzi, J. Pascall. RUSI, 2025. Р. 8. URL: https://static.rusi.org/wagners-business-model-in-syria-and-africa_0.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

⁴⁸ Counter Extremism Project. Wagner Group... Р. 2.

⁴⁹ Stanyard J. Зазнач. твір. Р. 5.

⁵⁰ Stanovaya T. Why Yevgeny Prigozhin Had to Die. Carnegie Endowment for International Peace, 25.08.2023. URL: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/08/why-yevgeny-prigozhin-had-to-die?lang=en> (дата звернення: 19.05.2026).

⁵¹ Counter Extremism Project. Wagner Group... Р. 4.

⁵² Watling J., Danylyuk O., Reynolds N. Зазнач. твір. Р. 20.

присутності в Африці⁵³. Цей стан і визначив перехід до формального інкорпорування мережі під назвою Africa Corps.

Africa Corps (укр. Африканський корпус) постав як підрозділ Експедиційного корпусу ГРУ після листопадової реструктуризації 2023 року, тоді як рішення про його створення, за свідченнями представників самого корпусу, було ухвалене незабаром після саміту «Росія – Африка» наприкінці липня 2023 року⁵⁴. Структуру очолив дуумвірат: політичне керівництво здійснював заступник міністра оборони РФ Юнус-бек Євкуров, якого французькі парламентські слухання визначили як «дуже важливу фігуру другої фази розширення російської присутності в Субсахарській Африці»⁵⁵, а військовим координатором став генерал-майор ГРУ Андрій Аверьянов⁵⁶. Корпус було сплановано як розгортання щонайменше в п'яти російсько-орієнтованих юрисдикціях: Буркіна-Фасо, Лівія, Малі, Центральноафриканській Республіці та Нігері⁵⁷. Щодо кадрового наповнення нової структури в літературі окреслився предмет дискусії: за одними оцінками, від 70 до 80 відсотків бійців Africa Corps є колишніми вагнерівцями⁵⁸; за іншими, основна частина військового забезпечення спрямовувалася саме новим рекрутам корпусу, тоді як колишній склад Wagner здебільшого зосереджений на північних базах⁵⁹. Функціонально нова структура змістила пріоритети у бік «навчання й рутинної безпекової допомоги приймаючим країнам, на відміну від високоризикових місій, які брала на себе ПБК Wagner», а її фінансування «нині спирається на російський державний бюджет»⁶⁰.

⁵³ Assemblée nationale. Rapport d'information...

⁵⁴ Notte H. Зазнач. твір. Р. 6.

⁵⁵ Assemblée nationale. Rapport d'information...

⁵⁶ The Sentry. Doubling Down... Р. 11.

⁵⁷ Bloomberg News. Russia Hires Its Own Africa Army to Succeed Wagner's Mercenaries. 30.01.2024. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-01-30/russia-recruiting-africa-army-to-replace-wagner-group> (дата звернення: 19.05.2026).

⁵⁸ Counter Extremism Project. Wagner Group... Р. 3.

⁵⁹ The Sentry. Doubling Down... Р. 4.

⁶⁰ Notte H. Зазнач. твір. Р. 4.

Така інституційна перебудова виявила три пов'язані спостереження, що окреслюють логіку трансформації. По-перше, відбулася відмова від класичної моделі правдоподібного заперечення причетності на користь відкритого інкорпорування мережі в МО РФ і ГРУ: як зазначає Сур, Africa Corps «безпосередньо інтегрований у Міністерство оборони Російської Федерації... що зменшує правдоподібне заперечення причетності, яке Москва раніше зберігала»⁶¹. Bloomberg додатково фіксує, що «перехід до офіційної військової ролі зруйнує дистанційні відносини з операціями Wagner, які давали Кремлю правдоподібне заперечення причетності щодо звинувачень ООН у воєнних злочинах»⁶². По-друге, нова структура втратила оперативну гнучкість, властиву адхократичним утворенням: французькі парламентські слухання прямо зафіксували «очікувану втрату гнучкості в дієздатності цих акторів», додавши, що «Wagner була створена для того, щоб діяти набагато більш десинхбіровано, ніж можуть діяти бюрократичні й державні актори»⁶³. По-третє, попри інституційне переоформлення, цілі мережі (забезпечення режимів і доступ до ресурсних потоків) лишилися без істотних змін: Africa Corps, як зауважує Стенярд, «зберігає чимало військових, політичних та економічних цілей Wagner Group і використовує подібні стратегії для їх досягнення»⁶⁴. Перенесення ризиків з рівня політичної дискредитації Кремля на рівень бюрократичної інерції — структурний наслідок такого ребрендингу.

Паралельно з організаційною перебудовою розгорталася логістична адаптація, яку в роботі концептуалізовано як адаптивну неефективність у логіці підходу Хуфбауера. Замість попередньої практики, коли військова присутність відкривала шлях до видобувних концесій, Africa Corps дедалі більше спирається на бізнес-оболонки, насамперед на дві дочірні компанії United Company Rusal у Гвінеї, Alumina Company of Guinea (ACG-Fria) та

⁶¹ Sour L. The Matryoshka strategy: Russia's hybrid tactics in the Sahel // Africa Spectrum. 2026. P. 10. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/00020397261425984> (дата звернення: 19.05.2026).

⁶² Bloomberg News. Russia Hires Its Own Africa Army...

⁶³ Assemblée nationale. Rapport d'information...

⁶⁴ Stanyard J. Зазнач. твір. Р. 2–3.

Compagnie des Bauxites de Kindia (CBK), які оперують портом Конакрі й залізничною гілкою до Малі⁶⁵. Між січнем і травнем 2025 року в Конакрі неодноразово швартувалися підсанкційні російські судна, серед яких ро-ро Baltic Leader і Patria, що належать до «тіньового флоту», який використовується «для непомітного перевезення зброї різноманітним партнерам Кремля»⁶⁶. Така переорієнтація на легальну бізнес-оболонку демонструє класичний механізм адаптивної неефективності: обхід санкційного режиму без зміни кінцевих цілей мережі.

Інституційна трансформація Wagner у Africa Corps постає як комплексна реакція російської держави на накопичений agency slack, кульмінацією якого став заколот червня 2023 року: формування корпусу під прямим керівництвом МО РФ і ГРУ було інструментом усунення приватної автономії й відновлення вертикалі контролю. Цей крок означав свідому відмову від класичної моделі правдоподібного заперечення причетності на користь відкритого державного інкорпорування — з усіма його дивідендами і витратами у вигляді втрати стратегічної гнучкості та прийняття репутаційних ризиків ООН-рівня. Паралельно розгорнулася структурна мімікрія мережі, концептуалізована в роботі як адаптивна неефективність у логіці підходу Хуфбауера: перенесення ваги з військового захоплення концесій на легальні бізнес-оболонки United Company Rusal у Гвінеї та «тіньовий флот» дозволило зберігати логістичні ланцюги в умовах ескалації санкційного режиму. Відтак ребрендинг 2023–2024 років переоформив інституційну форму мережі без зміни її кінцевих цілей — забезпечення лояльних режимів і доступу до ресурсних потоків Субсахарської Африки.

2.2 Центральнаафриканська Республіка

Російську ресурсно-безпекову присутність у Центральнаафриканській Республіці прийнято відлічувати від зустрічі делегації ЦАР з міністром

⁶⁵ The Sentry. Doubling Down... P. 2, 8.

⁶⁶ Там само. P. 6.

закордонних справ РФ Сергієм Лавровим у Сочі в жовтні 2017 року, на якій було узгоджено три компоненти майбутньої кооперації: політичну підтримку, безпекову допомогу та операції з видобутку природних ресурсів⁶⁷. Через два місяці Росія отримала від Ради Безпеки ООН виняток із чинного зброєвого ембарго⁶⁸, що дало змогу в січні 2018 року поставити першу партію зброї разом із п'ятьма військовими і ста сімдесятьма «цивільними інструкторами», які виявилися персоналом ПВК Wagner⁶⁹. Тоді ж радником Туадери з нацбезпеки став колишній співробітник російських спецслужб Валерій Захаров, пов'язаний із M-Finance Прігожина і фактичний керівник вагнерівської структури в ЦАР на початковому етапі⁷⁰. Аналітики Global Initiative Against Transnational Organized Crime характеризують цю конфігурацію як угоду «безпека в обмін на ресурси»: «в обмін на доступ до природних ресурсів — переважно алмазів і золота — Wagner надала президенту Фостену-Аршанжу Туадері військову й політичну підтримку, яка виявилася критично важливою для збереження його осадженого президентства»⁷¹. Така домовленість у роботі концептуалізується як засновча shadow state-угода⁷², що означала комерціалізацію залишкового суверенітету слабкої держави у фазі затяжного інституційного колапсу. Спроби Захарова вести двосторонні переговори з лідерами озброєних угруповань зазнали невдачі, штовхнувши Wagner до прямого силового розширення зон контролю⁷³.

Першим інституційним оформленням російської присутності стала компанія Sewa Security Services, зареєстрована в ЦАР у листопаді 2017 року як

⁶⁷ The Sentry. Architects of Terror: The Wagner Group's Blueprint for State Capture in the Central African Republic. 2023. P. 7. URL: <https://thesentry.org/wp-content/uploads/2023/06/ArchitectsTerror-TheSentry-June2023.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

⁶⁸ Dukhan N. Central African Republic: Ground Zero for Russian Influence in Central Africa. Atlantic Council, 2020. P. 6. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/10/CAR-Russian-Influence-Final.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

⁶⁹ The Sentry. Architects of Terror... P. 7.

⁷⁰ Stanyard J., Vircoulon T., Rademeyer J. Зазнач. твір. P. 50.

⁷¹ Там само. P. 12.

⁷² Reno W. Зазнач. твір. P. 2.

⁷³ The Sentry. Architects of Terror... P. 26.

юридичний канал розгортання вагнерівського персоналу⁷⁴. У подальшому Sewa дістала контракт на охорону президента Туадери, а кількість «інструкторів» швидко зросла до кількох сотень⁷⁵. За 65 км від Бангі, у Беренго, Wagner організувала закриту тренувальну базу⁷⁶. З 2018 року бійці Центральноафриканських збройних сил (FACA), а згодом і місцеві ополченці, проходили там одно- та шестимісячні курси, що, як фіксує The Sentry, охоплювали стрілецьку й рукопашну підготовку, а також «техніки шпигунства, допиту і тортур»⁷⁷. Окремий вимір моделі становило формування паралельної армії: між 2021 і 2022 роками Wagner «за підтримки Туадери та його найближчого оточення» скористався запуском контрнаступу проти Коаліції патріотів за зміни (CPC), щоб «створити паралельну армію, яку можна було контролювати й приватизувати в особистих інтересах». Приблизно 5 000 нових рекрутів FACA пройшли цей канал поза офіційною процедурою набору та схваленим ООН процесом верифікації⁷⁸. Символічне закріплення інкорпорації виявлялося і в церемоніальному вимірі: підготовлені Wagner бійці FACA носили на формі вагнерівську емблему з черепом⁷⁹. Сукупно ці елементи забезпечили мережі глибоку інкорпорацію в безпековий апарат держави, що в академічній літературі описується як перетворення Wagner на «квазі-державного агента впливу, який створив глибокі політичні зв'язки»⁸⁰.

Кардинальний поворот у функціональному профілі Wagner у ЦАР припав на грудень 2020 року, коли коаліція озброєних угруповань на чолі з колишнім президентом Франсуа Бозізе об'єдналася у Коаліцію патріотів за зміни (CPC) і розпочала наступ напередодні виборів. У відповідь Wagner перейшла до

⁷⁴ Там само. Р. 7.

⁷⁵ Dukhan N. Зазнач. твір. Р. 6–7.

⁷⁶ Hinton T. The Wagner Group and Russian Foreign Policy Objectives in Sub-Saharan Africa // The Defence Horizon Journal. 18.07.2024. URL: <https://tdhj.org/blog/post/wagner-russia-foreign-policy-africa/> (дата звернення: 19.05.2026).

⁷⁷ The Sentry. Architects of Terror... Р. 12.

⁷⁸ Там само. Р. 9.

⁷⁹ Global Guardian. Worldwide Threat Assessment. 2024. Р. 9. URL: https://www.globalguardian.com/hubfs/GG_2024_Worldwide%20Threat%20Assessment.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

⁸⁰ Pokalova E. Зазнач. твір. Р. 2.

прямої бойової ролі і, за оцінкою ACLED, перетворився на «одного з домінантних агентів політичного насильства в ЦАР»: з грудня 2020 року зафіксовано 180 атак на цивільне населення з вагнерівською участю, що становить 52% задокументованих його насильницьких подій у країні⁸¹. У польових операціях командирські накази оперували термінами «зачищення» й «прочісування» сіл, пастуших таборів і видобувних майданчиків з метою «налякати інших повстанців, щоб ті боялися селитися в селах»⁸². Показовою стала атака на Бойо у грудні 2021 року: упродовж тижня вагнерівці разом з FACA та сотнями ополченців вчиняли убивства, захоплення заручників, мародерство, примусове переміщення і сексуальне насильство⁸³. У ширшому масштабі сексуальне насильство набуло системного характеру: у численних громадах жінки перестали виходити в поля через страх зґвалтувань вагнерівськими бійцями⁸⁴. Насильство виконувало подвійну функцію: політичну (придушення СРС і консолідація території) та економічну (відкриття доступу до видобувних майданчиків), поєднавши бойову і ресурсну гілки моделі.

Матеріальною основою угоди стала мережа видобувних і прокладкових структур, що консолідувалася навколо прігожинського холдингу. У 2018 році Lobaeye Invest отримала низку видобувних дозволів у різних регіонах ЦАР⁸⁵. Ця компанія була пов'язана з російською M-Finance Прігожина⁸⁶. Алмазний трафік оформлювала Diamville, кваліфікована Європейським Союзом як «підставна компанія, що використовується Wagner Group у ЦАР для

⁸¹ ACLED. Wagner Group Operations in Africa: Civilian Targeting Trends in the Central African Republic and Mali. 2022. URL: <https://acleddata.com/report/wagner-group-operations-africa-civilian-targeting-trends-central-african-republic-and-mali> (дата звернення: 19.05.2026).

⁸² The Sentry. Architects of Terror... P. 13, 14.

⁸³ Там само. P. 14–15.

⁸⁴ Cheliak S. Women no longer go out to work, fearing rape by Wagner mercenaries: how Russia is colonising Africa // Ukrainska Pravda. 22.04.2025. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2025/04/22/7508574/> (дата звернення: 19.05.2026).

⁸⁵ International Peace Information Service (IPIS). Diamonds, conflicts and crimes in CAR. 2025. P. 19. URL: https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2025/06/20250617_Diamonds-conflicts-and-crimes-in-CAR_.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

⁸⁶ Pokalova E. Зазнач. твір. P. 10.

незаконної торгівлі алмазами»⁸⁷. У лісовій галузі діяла Bois Rouge, яка у лютому 2021 року отримала дозвіл на лісозаготівлю площею 186 600 га на південному заході країни⁸⁸. Щодо її поточного стану оцінки розходяться: одні фіксують зупинку або скорочення виробництва після смерті Прігожина⁸⁹, інші — продовження експорту тропічної деревини на азійські та європейські ринки⁹⁰. Центральним активом, утім, стала копальня Ндассима: 17 березня 2020 року видобувний дозвіл, який раніше належав канадській Axmin, було передано Midas Resources⁹¹, а з вересня 2021 року Wagner набрала близько 300 шахтарів, що працювали виключно на цьому видобутку з персоналізованими QR-кодами для контролю⁹². З кінця 2022 року Ндассима, за оцінкою Global Initiative Against Transnational Organized Crime, «повністю операційна і, за повідомленнями, генерує близько 100 млн доларів США щорічно. Проте офіційні документи не фіксують жодного задекларованого видобутку чи експорту»⁹³. Така конструкція матеріалізувала непрозоре привласнення видобувної ренти через комбінацію військового тиску, підставних компаній і приховування грошових потоків від фіску ЦАР, що в роботі трактується як rent-seeking-функція мережі.

Західний санкційний інструментарій досяг системного рівня у 2023–2024 роках. 26 січня 2023 року OFAC переоформив Wagner Group як значущу транснаціональну злочинну організацію відповідно до Е.О. 13581 із поправками Е.О. 13863⁹⁴. У 2024 році Казначейство США внесло до санкційних списків Bois Rouge як таку, що «перебуває у власності або під

⁸⁷ Council Implementing Regulation (EU) 2025/2471 of 4 December 2025 implementing Regulation (EU) 2020/1998 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32025R2471> (дата звернення: 19.05.2026).

⁸⁸ Wagner's Business Model in Syria and Africa. P. 22.

⁸⁹ Там само. P. 23.

⁹⁰ U.S. Department of the Treasury. Treasury Sanctions Companies and Individuals Advancing Russian Malign Activities in Africa. 08.03.2024. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2164> (дата звернення: 19.05.2026).

⁹¹ Stanyard J., Vircoulon T., Rademeyer J. Зазнач. твір. P. 53.

⁹² The Sentry. Architects of Terror... P. 31.

⁹³ Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Captured riches: The message in CAR's disappearing diamond. 24.10.2025. URL: <https://globalinitiative.net/analysis/central-african-republic-disappearing-diamond/> (дата звернення: 19.05.2026).

⁹⁴ U.S. Department of the Treasury. Treasury Sanctions Companies...

контролем Wagner Group», а також петербурзьку Broker Expert, через яку прігожинське підприємство переміщувало готівку «на фінансування зловмисної діяльності» і відправляло «десятки партій товарів» до Bois Rouge у ЦАР⁹⁵. Європейський Союз паралельно посилював тиск на чиновників ЦАР з вагнерівськими зв'язками, що, за звітом JASON Institute, «додатково ускладнило перехід» нової конфігурації російської присутності⁹⁶. Мережа окреслила обхідний контур: підставні компанії, непрозорі видобувні цикли (експорт золота з Ндассими без задекларованих обсягів), готівкові розрахунки, легалізація потоків через африканські та близькосхідні юрисдикції. За Тьєрі Віркулоном у звіті Ifri, «російські золотодобувні імпорتنі мережі складаються з офіційних компаній... та мафіоподібних воєнізованих організацій, таких як Wagner Group, що оперує кількома золотими копальнями в Центральноафриканській Республіці»⁹⁷. Така картина, де санкційний тиск стимулює інституційну і логістичну адаптацію без помітного перебою у видобувних і політичних операціях, у роботі позначається як адаптивна неефективність у логіці підходу Хуфбауера до санкційного обходу.

Як зазначено в попередньому підрозділі, після смерті Прігожина у серпні 2023 року Wagner було переведено під структуру Міністерства оборони РФ у форматі Africa Corps. У ЦАР цей процес виявив три специфічні риси. По-перше, ребрендинг тут залишився частковим: як зазначає Стенярд, «російські найманські операції у ЦАР та Малі продовжують використовувати назву Wagner і його символіку, а не переоформлюються як частина Africa Corps»⁹⁸. Інституційна тяглість підтримувалася кадрово: командир Wagner Дмитрій Подольський став радником Туадери, а офіцер Служби зовнішньої розвідки РФ Денис Павлов з грудня 2023 року наглядав за вагнерівською активністю з

⁹⁵ Там само.

⁹⁶ JASON Institute for Peace and Security Studies. From Wagner to the African Corps: Moscow's Fundamental Shift in the Central African Republic. 01.03.2026. URL: <https://jasoninstitute.com/from-wagner-to-the-african-corps-moscows-fundamental-shift-in-the-central-african-republic/> (дата звернення: 19.05.2026).

⁹⁷ Vircoulon T. The Contradictory Impacts of Western Sanctions on Economic Relations between Russia and Sub-Saharan Africa. Ifri, 28.05.2025. P. 6. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/2025-06/ifri_vircoulon_economic_relations_russia_africa_2025.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

⁹⁸ Stanyard J. Зазнач. твір. Р. 2.

російського посольства⁹⁹. По-друге, трансформація призвела до бюрократизації операцій: як зазначається у звіті JASON Institute, тоді як Wagner міг «швидко й самостійно розгортати сили без бюрократичних формальностей», Africa Corps рухається «у плетиві формальних процедур і тривалих двосторонніх переговорів, які істотно сповільнюють стратегічні дії»¹⁰⁰. По-третє, нова конфігурація вивела на поверхню структурний конфлікт фінансової моделі: за повідомленням посадовця ЦАР, Москва вимагає від Бангі готівкову оплату за безпекову підтримку та покриття витрат на перебування персоналу Africa Corps, що перевищує можливості бюджету¹⁰¹. Кейс ЦАР демонструє кризовий перехід від адхократичної автономії прігожинської мережі до прямого державного інкорпорування, що в роботі трактується як спроба усунути нагромаджений agency slack ціною втрати оперативної гнучкості і фінансових конфліктів з приймаючим режимом.

У 2023–2026 роках кейс ЦАР продемонстрував накопичення системних патологій моделі. У 2023 році, напередодні конституційного референдуму, що скасував обмеження президентських термінів, у Бангі було розгорнуто кілька сотень вагнерівців для запобігання заворушенням¹⁰². Стратегічно вразливим виявився південний схід країни: у 2024 році Wagner набрала, озброїла і натренувала близько 200 демобілізованих ополченців Azandé Ani KpiGbè (ААКГ), яких локально називали «Wagner Zandé», та інтегрував їх у національну армію¹⁰³. У 2026 році ця структура повернула зброю проти Бангі: у Земію спалахнули зіткнення між урядовими силами та ААКГ через не виплачені зарплати, ламані обіцянки інтеграції, етнічні скривдження занде і боротьбу за контроль над золотими маршрутами¹⁰⁴. У літературі такий

⁹⁹ Там само. Р. 16.

¹⁰⁰ JASON Institute for Peace and Security Studies. From Wagner to the African Corps...

¹⁰¹ Ford D. M. In the Central African Republic, Russia Hopes to Shift Wagner Control to Africa Corps // Inkstick. 02.09.2025. URL: <https://inkstickmedia.com/in-the-central-african-republic-russia-hopes-to-shift-wagner-control-to-africa-corps/> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁰² Там само.

¹⁰³ Robert Lansing Institute. Wagner's Blowback in the Central African Republic: Fresh Violence Tests Touadéra's Third Mandate. 12.01.2026. URL: <https://lansinginstitute.org/2026/01/12/wagners-blowback-in-the-central-african-republic-fresh-violence-tests-touaderas-third-mandate/> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁰⁴ Там само.

розвиток подій кваліфікується як «проксі-зворотний удар у поєднанні з фрагментованим контролем»: озброєні актори, які спочатку використовувалися державою і російськими проксі для забезпечення периферійних зон, зрештою фрагментуються¹⁰⁵. Гуманітарні наслідки погіршувалися: з початку 2024 року ціни на продовольство в Бангі зросли на 50%, бо «жінки бояться виходити в поля, де ризикують бути зґвалтованими „білими солдатами”»¹⁰⁶. Українська лінія в кейсі ЦАР залишається непрямую: у наявному корпусі джерел відсутні задокументовані факти українських операцій на території республіки, водночас фіксуються два ефекти російсько-української війни. По-перше, чисельність вагнерівців у ЦАР скоротилася вдвічі до приблизно 1 100 бійців до середини 2022 року внаслідок перекидання в Україну¹⁰⁷. По-друге, громадяни ЦАР, за звітом CSW, «імовірно, серед сотень африканців та азіатів, завербованих групою Wagner і відправлених до Росії для участі у війні в Україні», формуючи зворотний потік людських ресурсів між африканським і європейським театрам¹⁰⁸.

Кейс ЦАР демонструє найповнішу у Субсахарській Африці форму комерціалізації залишкового суверенітету — політичне виживання режиму Туадери було обміняно на стратегічну монополію російської мережі над безпековим апаратом і ключовими видобувними потоками, від золота Ндассими до алмазного трафіку Diamville і лісозаготівлі Bois Rouge, що в роботі трактується як еталонна shadow state-угода. Операційна модель Wagner у 2018–2023 роках являла собою максимальний рівень агентської автономії у форматі прігожинської мережі; нагромадження agency slack зрештою змусило російського принципала до прямої інкорпорації у форматі Africa Corps, проте у ЦАР ця інкорпорація залишається частковою через збереження вагнерівського бренду, командирської ланки і проксі-зворотного удару ААКГ.

¹⁰⁵ Там само.

¹⁰⁶ Cheliak S. Зазнач. твір.

¹⁰⁷ The Sentry. Architects of Terror... Р. 12.

¹⁰⁸ CSW. General Briefing: Central African Republic. 25.11.2024. URL: <https://www.csw.org.uk/2024/11/25/report/6361/article.htm> (дата звернення: 19.05.2026).

Західний санкційний інструментарій, незважаючи на серії OFAC- і ЄС-санкцій, стимулював інституційну та логістичну адаптацію мережі без помітного перебою у видобувних і політичних операціях, що в роботі трактується як адаптивна неефективність у логіці підходу Хуфбауера. У сукупності кейс ЦАР конститує базову модель російської ресурсно-безпекової присутності в регіоні, з якою у наступних підрозділах порівнюватимуться кейси Судану та Малі.

2.3 Республіка Судан

На відміну від центральноафриканського кейсу, де охоронний контракт з Туадерою передував ресурсним концесіям, суданська конфігурація обернула цей порядок. Точкою входу російської мережі в Судан стала не політична угода у форматі shadow state, а ресурсний канал, навколо якого вже потім вибудовувалися варіанти політичної надбудови. У 2017 році тодішній президент Судану Омар аль-Башир здійснив візит до Москви, де провів зустріч з Путіним і Лавровим і підписав низку угод, серед яких гірничодобувні концесії для компанії M-Invest, тісно пов'язаної з конгломератом Прігожина, та обговорення створення російської військово-морської бази в Порт-Судані¹⁰⁹. Невдовзі структура Прігожина зареєструвала в Судані дочірню Meroe Gold як корпоративну оболонку, що виконувала роль «ширми для операцій ПВК Wagner у Судані»¹¹⁰. Початкова бартерна логіка угоди фіксувалася в літературі як обмін інформаційних операцій і придушення протестного руху проти Башира на доступ до золотодобувних активів і сприяння амбіціям Москви щодо порту¹¹¹. Паралельно з 2017 року Сили швидкої підтримки (Rapid Support Forces, RSF) генерала Мохамеда Хамдана Дагало, відомого як Хемедті, встановили контроль за безпекою навколо копалень Джебель Амер у Дарфурі, що дозволило родині Дагало оподатковувати кустарних старателів і

¹⁰⁹ Watling J., Danylyuk O., Reynolds N. Зазнач. твір. Р. 21.

¹¹⁰ Council Implementing Regulation (EU) 2025/2471...

¹¹¹ Faulkner C., Johnson J., Streicher Z. Africa Faces the Unintended Consequences of Relying on Russian PMCs. FPRI, 30.05.2024. URL: <https://www.fpri.org/article/2024/05/africa-russian-pmc/> (дата звернення: 19.05.2026).

створювати власні компанії з переробки відвалів попередніх видобутків¹¹². Такий ранній збіг логістичного інтересу російської мережі і територіального контролю RSF над ключовими родовищами в Дарфурі заклав фундамент стратегічного альянсу, що визначить операційну специфіку суданського кейсу: фрагментовану форму shadow state-угоди з пріоритетом ресурсного каналу над централізованою політичною концесією.

Розгортання цього ресурсного каналу спиралося на технологічну схему контрабандного транзиту, інтегровану з військовим компонентом російських структур. Вивезення золота здійснювалося, серед іншого, літаками, що працювали під військовими сигнальними кодами, через що дані польотів не потрапляли до комерційних систем відстеження¹¹³. CNN і Dossier Centre задокументували щонайменше 16 таких контрабандних рейсів¹¹⁴. Промислова інфраструктура цього каналу зосереджувалася навколо переробного заводу Мероє Gold в Аль-Ібедії в штаті Ріка Ніл, охарактеризованого як «нервовий центр» російських операцій з контрабанди золота в Судані¹¹⁵. Падіння режиму Башира у 2019 році не зруйнувало позиції мережі: вона переорієнтувалася на перехідну військову раду і її ключову постать Хемедті, який очолював RSF і паралельно став заступником голови Суверенної ради¹¹⁶. Взаємодія з RSF поєднувала охорону вагнерівських логістичних маршрутів через підконтрольні Хемедті території з тактичною підтримкою, обслуговуванням техніки і консультативними послугами бойовикам в обмін на золоті концесії у Дарфурі та центральному Судані¹¹⁷. Паралельно Wagner розгортала в Судані інформаційні операції, спрямовані на придушення продемократичного руху,

¹¹² The Sentry. The RSF's Business Network in the UAE. 2025. P. 2. URL: <https://thesentry.org/wp-content/uploads/2025/09/SudanRSF-TheSentry-Oct2025.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹¹³ Larsen K. P., Wivel A. Foreign Policy Instrument, Actor, or Infrastructure? Conceptualizing the Wagner Group in Sudan // African Security. 2026. Vol. 19, No. 1. P. 131. DOI: <https://doi.org/10.1080/19392206.2025.2531319>.

¹¹⁴ Levin Sources. A Typology of Conflict around Mineral Resources. 2025. P. 42. URL: https://mining2030.org/wp-content/uploads/2025/12/2025-04-14-Report_GICM-2030_Typology-of-Conflict-around-Mineral-Resources_final.PDF.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

¹¹⁵ Stanyard J., Vircoulon T., Rademeyer J. Зазнач. твір. P. 58.

¹¹⁶ Larsen K. P., Wivel A. Зазнач. твір. P. 129.

¹¹⁷ Lyubarsky N., Tejeda G. TSC Issue Brief: The War in Sudan. The Soufan Center, 2026. P. 6. URL: <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2026/01/TSC-IssueBrief-The-War-in-Sudan.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

що після 2018 року набув масштабу системного виклику для центральної влади¹¹⁸. Така комбінація логістично-сировинного ядра, низької політичної видимості та операційної автономності від міністерства оборони РФ відповідає високій мірі agency slack, властивій вагнерівській моделі до її кризи 2023 року.

Стійкість суданського ланцюга під санкційним тиском забезпечувалася зовнішньою проекцією через стратегічно розташовані хаби. У цій конфігурації Об'єднані Арабські Емірати функціонують як black knight у санкційному обході — центральний вузол російсько-африканської торгівлі і один з ключових світових центрів обігу золота¹¹⁹. У 2024 році ОАЕ імпортували з Судану 29 тонн золота напряму проти 17 тонн у 2023 році, з додатковим транзитом через Єгипет, Чад і Лівію, причому два останні маршрути є основними виходами для золота, контрольованого RSF¹²⁰. У 2023 році ОАЕ імпортували суданського золота на 1 млрд доларів США, тоді як золото складає близько 70 відсотків експорту Судану і безпосередньо фінансує закупівлю зброї воюючими сторонами¹²¹. Подальша ланка веде до Швейцарії, яка між січнем і вереснем 2025 року імпортувала з ОАЕ 316 тонн золота на 27 млрд швейцарських франків, що більш ніж удвічі перевищує звичайні річні обсяги¹²². Інтенсифікація цього каналу пов'язується з потребами Кремля у поповненні золотовалютних резервів в умовах санкцій, накладених після лютого 2022 року¹²³. У логіці підходу Хуфбауера така конфігурація демонструє адаптивну неефективність у виразній формі: санкції проти ключових учасників мережі не зупиняли потік, а лише ускладнювали його реєстрацію через юрисдикції третіх сторін з нижчими стандартами розкриття.

¹¹⁸ Pokalova E. Зазнач. твір. Р. 12.

¹¹⁹ Vircoulon T. Зазнач. твір. Р. 6.

¹²⁰ Swissaid. United Arab Emirates: More Than Ever a Hub for Conflict Gold. 2025. URL: <https://www.swissaid.ch/en/media/united-arab-emirates-more-than-ever-a-hub-for-conflict-gold/> (дата звернення: 19.05.2026).

¹²¹ Lezhnev S., Prendergast J. The Deadly Global Gold Rush // Foreign Affairs. 19.05.2025. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/deadly-global-gold-rush> (дата звернення: 19.05.2026).

¹²² Swissaid. United Arab Emirates...

¹²³ Stanyard J., Vircoulon T., Rademeyer J. Зазнач. твір. Р. 58.

Зовнішня стійкість мережі контрастувала з різким внутрішнім перетрясом, спричиненим вибухом громадянської війни в Судані у квітні 2023 року. Початок збройного конфлікту між Збройними силами Судану (Sudan Armed Forces, SAF) під командуванням генерала Абдель Фаттаха аль-Бурхана і RSF під керівництвом Хемедті позначив переломну точку для всієї конфігурації¹²⁴. У короткостроковій перспективі війна дезорганізувала видобуток через швидке погіршення безпеки, відхід іноземних робітників та перебій з імпортом реагентів — ртуті, ціаніду і пального¹²⁵. Структурний ефект конфлікту виявився протилежним: обидві сторони ставали дедалі залежнішими від вузької бізнес-моделі, у якій золото відігравало роль єдиного надійного джерела валюти для закупівлі зброї¹²⁶. Збройний конфлікт водночас ускладнив російські геополітичні розрахунки, оскільки розколов країну на дві ворожі коаліції з різними каналами впливу Москви¹²⁷.

Відповіддю на ці ускладнення став стратегічний перерозподіл російської ставки впродовж 2023–2024 років. Якщо в перший період громадянської війни вагнерівські структури за опортуністичною логікою продовжували постачати RSF, зокрема зенітними ракетними комплексами з баз у ЦАР¹²⁸, то у 2024 році Москва переорієнтувалася на підтримку SAF і Перехідної суверенної ради. Шифт зумовили успіхи SAF у відновленні контролю над столицею і встановлення контактів між RSF і Україною щодо постачання додаткової зброї¹²⁹. Зміна партнера збіглася з інкорпоруванням колишньої вагнерівської

¹²⁴ Badi E. Collateral circuits: The impact of Sudan's war on arms markets and mercenary networks in Chad and Libya. Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2025. P. 6. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/12/Emadeddin-Badi-Collateral-circuits-The-impact-of-Sudans-war-on-arms-markets-and-mercenary-networks-in-Chad-and-Libya-GI-TOC-December-2025.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹²⁵ Soliman A., Baldo S. Зазнач. твір.

¹²⁶ The Sentry. The RSF's Business Network... P. 1.

¹²⁷ Stanyard J. Зазнач. твір. P. 20.

¹²⁸ Brown W. The Bear and the Bot Farm: Countering Russian Hybrid Warfare in Africa. ECFR, 2025. P. 16. URL: <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2025/10/The-bear-and-the-bot-farm-Countering-Russian-hybrid-warfare-in-Africa.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹²⁹ Mahle M. B. Geostrategic Rivalry: Russian Force Projection into the Middle East and Africa. Steptoe, 2025. URL: <https://www.steptoe.com/print/v2/content/256642/Geostrategic-Rivalry-Russian-Force-Projection-into-the-Middle-East-and-Africa.pdf?q=> (дата звернення: 19.05.2026); Leccese G. Russia in the Red Sea: logic and implications of a naval base in Port Sudan // Aspenia Online. 03.02.2026. URL: <https://aspeniaonline.it/russia-in-the-red-sea-logic-and-implications-of-a-naval-base-in-port-sudan/> (дата звернення: 19.05.2026).

мережі в Судані до структури Africa Corps під прямим командуванням МО РФ і ГРУ — крок, що вписується у трансформацію, розглянуту в попередньому підрозділі¹³⁰. У сировинному вимірі Africa Corps зберіг домінування на ринку необробленого золота через контроль ключового переробного підприємства, а оцінений річний обсяг контрабанди близько 2 млрд доларів США визначається як одне з джерел фінансування російської війни проти України¹³¹. Центральним пріоритетом нової конфігурації стала військово-морська база в Порт-Судані, статус якої залишається предметом дискусії: 12 лютого 2025 року офіційні особи РФ і Судану підтвердили «повну згоду» щодо її створення¹³², натомість у грудні того ж року військове джерело Sudan Tribune повідомило про заморожування процедур¹³³. Держдеп США наприкінці квітня 2025 року попередив, що будь-яка країна або особа, причетна до цих планів, може зіткнутися із «серйозними наслідками», включно з санкціями¹³⁴.

Західний санкційний інструментарій спрямовувався на дві категорії об'єктів: на дореволюційному етапі OFAC Казначейства США наклало рестрикції на Прігожина і його структури за намагання «придушити та дискредитувати протестувальників» у Судані¹³⁵; у період громадянської війни США, ЄС і Велика Британія перекрили активи RSF-пов'язаних структур — Al Junaid, Capital Tap, Tradive і самого Хемедті¹³⁶. Окремо у 2025 році Казначейство США додало до списку базовану в ОАЕ компанію AZ Gold, що закуповувала суданське золото на користь RSF і транспортувала його в Дубай¹³⁷. Паралельно у Судані зафіксована серія українських асиметричних операцій. З початку 2023 до середини 2024 року здійснювалися удари

¹³⁰ Mahle M. B. Зазнач. твір.

¹³¹ ADF. The Rise of Hybrid Warfare... P. 52.

¹³² Kłyszcz I. U. K. Russia and the Red Sea since 2022. ICDS, 2025. P. 1. URL: <https://icds.ee/en/russia-and-the-red-sea-since-2022-militarised-foreign-policy-or-strategy-of-conflict/> (дата звернення: 19.05.2026).

¹³³ Sudan Tribune. Sudan freezes plans for Russian naval base on Red Sea. 06.12.2025. URL: <https://sudantribune.com/article/307846> (дата звернення: 19.05.2026).

¹³⁴ Zadorozhnyy T. US warns «serious consequences» over Russian naval base plans in Sudan // The Kyiv Independent. 24.04.2025. URL: <https://kyivindependent.com/us-warns-serious-consequences-over-russian-naval-base-plans-in-sudan/> (дата звернення: 19.05.2026).

¹³⁵ Larsen K. P., Wivel A. Зазнач. твір. P. 126.

¹³⁶ The Sentry. The RSF's Business Network... P. 2.

¹³⁷ Там само. P. 8.

безпілотників по позиціях ПВК Wagner¹³⁸. У лютому 2024 року з'явилося відео, на якому ймовірно українські спецпризначенці допитують російського вагнерівця та двох африканських полонених у Судані¹³⁹. У березні 2024 року Wall Street Journal повідомив про невеликі групи українських військових, що допомагають SAF відбивати наступ RSF з вагнерівською підтримкою¹⁴⁰.

Суданський кейс демонструє іншу логіку shadow state-конфігурації проти ЦАР: точкою входу мережі стала не централізована угода з лояльним режимом, а фракційні домовленості навколо вже існуючого ресурсного каналу. Операційна модель Wagner у Судані характеризувалася високою мірою agency slack у логістично-сировинному ядрі з низькою політичною видимістю. Інкорпорування в Africa Corps зменшило цю автономію ціною оперативної гнучкості. Санкційна адаптація виявила максимально виразну форму адаптивної неефективності: ключову роль зіграв ОАЕ як black knight, без якого ланцюг «Судан → ОАЕ → Швейцарія → РФ» неможливий. Зміна партнера з RSF на SAF у 2024 році і перспектива бази в Порт-Судані ілюструють інверсію щодо ЦАР-моделі: якщо там трансформація йшла від охоронного контракту до ресурсних концесій, то в Судані ресурсна інфраструктура передувала і пережила політичні зрушення.

2.4 Республіка Малі

На відміну від ЦАР, де присутність розгорталася як інфільтрація в наявну безпекову структуру через Sewa Security, і Судану, де точкою входу слугував ресурсний канал Meroe Gold, малійський кейс ілюструє третю траєкторію — модель заміщення французько-натівського контингенту в результаті серії політичних розривів 2020–2025 років. Передумовою стали два перевороти під керівництвом полковника Ассімі Гоїти: серпень 2020 року поклав край режиму Ібрагіма Бубакара Кейти на тлі протестів проти фальсифікацій

¹³⁸ Stanyard J. Зазнач. твір. Р. 21.

¹³⁹ Larsen K. P., Wivel A. Зазнач. твір. Р. 132.

¹⁴⁰ Zadorozhnyy T. Зазнач. твір.

парламентських виборів і управлінської дисфункції¹⁴¹, а травень 2021 року усунув перехідний цивільний уряд після перерозподілу портфелів, який виключив ключових військових¹⁴². З часу незалежності 1960 року Малі пережила вісім переворотів, з них чотири — після 2012 року¹⁴³, що окреслює структурний характер інституційної фрагильності.

Розрив з Францією завершився у лютому 2022 року оголошенням про виведення Barkhane (французька військова операція проти джихадистського повстання в Сахелі) на тлі протестів і дипломатичної конфронтації з хунтою¹⁴⁴; останні підрозділи залишили країну в серпні 2022 року, завершивши дев'ятирічне розгортання¹⁴⁵. Перші бійці ПВК Wagner прибули до Бамако ще в січні 2022 року, що зафіксувало пряму операційну підстановку¹⁴⁶. У червні 2023 року Рада Безпеки ООН на вимогу перехідного уряду припинила мандат MINUSMA (Багатовимірна інтегрована місія ООН зі стабілізації в Малі) — рішення, яке, за фіксацією SIPRI, заскочило членів Ради Безпеки несподіванкою¹⁴⁷. У вересні 2023 року Малі, Буркіна-Фасо і Нігер сформували AES (Alliance des États du Sahel, Альянс держав Сахелю)¹⁴⁸, а в січні 2025 року всі три держави вийшли з ECOWAS (Economic Community of West African

¹⁴¹ Ricard M. Mali Kura, Mali Fanga: The political trajectory of Mali under military rule. Research Paper No. 132, IRSEM, 2022. P. 1. URL: https://www.irsem.fr/storage/file_manager_files/2025/03/rp-irsem-132-ricard-mali-en.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁴² Duzor M., Williamson B. By The Numbers: Coups in Africa // VOA Special Report. 03.10.2023. URL: <https://projects.voanews.com/african-coups/> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁴³ Political Fragility: Coups d'État and Their Drivers / A. Cebotari, E. Chueca-Montuenga, Y. Diallo et al. IMF Working Papers 2024/034. 2024. P. 61. DOI: <https://doi.org/10.5089/9798400266751.001>.

¹⁴⁴ Bertrand E., Chafer T., Stoddard E. (Dis)utilities of Force in a Postcolonial Context: Explaining the Strategic Failure of the French-Led Intervention in Mali // Journal of Intervention and Statebuilding. 2024. Vol. 18, No. 3. P. 286. DOI: <https://doi.org/10.1080/17502977.2023.2278268>.

¹⁴⁵ Al Jazeera. Last French Troops Leave Mali, Ending Nine-Year Deployment. 16.08.2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/8/16/last-french-troops-leave-mali-ending-nine-year-deployment> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁴⁶ The Sentry. Mercenary Meltdown: The Wagner Group's Failure in Mali. 2025. 55 p. URL: <https://thesentry.org/wp-content/uploads/2025/08/WGN-FAM-Aug2025.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁴⁷ Pfeifer Cruz C., van der Lijn J. Multilateral peace operations in 2023: Developments and trends. SIPRI, 2024. URL: <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2024/multilateral-peace-operations-2023-developments-and-trends> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁴⁸ Al Jazeera. Mali, Niger and Burkina Faso Establish Sahel Security Alliance. 16.09.2023. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/16/mali-niger-and-burkina-faso-establish-sahel-security-alliance> (дата звернення: 19.05.2026).

States, Економічне співтовариство держав Західної Африки)¹⁴⁹, інституційно завершивши розворот від західно-африканського регіонального порядку.

Економіка малійської угоди принципово відрізнялася від ЦАР, де російська мережа здобула концесійний доступ до Lobaye Invest, Diamville і Ндассими. У Малі ПВК Wagner «спробувала і не змогла прорватися до економічного сектору»¹⁵⁰, натомість фінансування здійснювалося через прямий бюджетний канал у формі приблизно 10 млн доларів США на місяць з бюджету Agence nationale de la sécurité d'État (ANSE), очолюваної Модібо Конє і підконтрольної Ассімі Гоїті: з 11 млрд франків КФА до приходу Wagner річний бюджет ANSE зріс до понад 71 млрд (~120 млн доларів США) у 2022 році¹⁵¹. Розрахунок прямою бюджетною рентою без концесійного захоплення був можливим, бо понад 50% податкових надходжень малійської держави походять із золотодобутку¹⁵².

Замість концесійного захоплення відбулося поетапне одержавлення видобувного циклу через формальні малійські інститути: у вересні 2024 року Бамако висунув канадській Barrick Gold вимогу на ~500 млн доларів США, у січні 2025 року хунта вилучила приблизно чотири тонни золота на тлі податкових спорів¹⁵³. У листопаді 2023 року малійський міністр фінансів Алуссені Сану оголосив про чотирирічний меморандум з російським урядом щодо побудови золоторафінувального заводу в Бамако потужністю 200 т на рік¹⁵⁴. Така конструкція корелює з резервним параметром *Afrique utile*: гірничодобувний пояс на північному заході залишався фіскально центральним, тоді як політичний контроль над ним був делегований військовому апаратові і

¹⁴⁹ Geneva Academy. War Watch IHL in Focus Report 1 July 2024 to 31 December 2025. 2025. P. 288. URL: <https://geneva-academy.ch/wp-content/uploads/2026/01/WarWATCH-IHL-in-Focus-Report-2024-25.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁵⁰ Hinton T. Зазнач. твір.

¹⁵¹ The Sentry. Mercenary Meltdown... P. 24.

¹⁵² Hinton T. Зазнач. твір.

¹⁵³ The Sentry. Mercenary Meltdown... P. 27.

¹⁵⁴ Там само. P. 30.

російським структурам, що загостило географічний розрив між Бамако і периферією.

25–27 липня 2024 року біля поселення Тінзауатень на крайньому північному сході Малі сталася найбільша одноразова втрата особового складу російських безпекових структур в Африці. 25 липня колона з приблизно 30 машин FАМа (Forces armées maliennes, Збройні сили Малі) і Wagner вирушила з Тессаліту на схід, потрапивши під засідку CSP-DPA (Cadre stratégique pour la défense du peuple de l'Azawad, коаліція збройно-політичних рухів Азаваду), до якої долучилися бійці JNIM (Jama'at Nusrat al-Islam wa al-Muslimeen, джихадистське угруповання)¹⁵⁵. Піщана буря унеможливила повітряну підтримку дронами і вертольотами протягом критичних годин: туарезькі загони збили вертоліт Мі-8 MEDEVAC, викликаний для евакуації поранених, а другий вертоліт Мі-24 здійснив аварійну посадку невдовзі після зльоту з бази в Кідалі¹⁵⁶.

Серед загиблих був командир 13-го штурмового загону Africa Corps Сергій Шевченко з позивним «Прюд», а також Нікіта Федянін з позивним «Белій», адміністратор пов'язаного з Wagner телеграм-каналу Grey Zone¹⁵⁷. Один з полонених, Антон Єлізаров, був повернутий шляхом обміну¹⁵⁸.

Оцінки втрат залишаються предметом дискусії. Малійська армія офіційно повідомила про двох загиблих солдатів FАМа і десятих поранених¹⁵⁹. CSP-DPA заявило про 84 загиблих російських найманців і 47 загиблих малійських військових¹⁶⁰. За зведеною оцінкою PISM, у боях загинули від 50 до 80 росіян і близько 10 малійських військовослужбовців, ще 15 росіян потрапили в

¹⁵⁵ Там само. Р. 6.

¹⁵⁶ Bryjka J., Czerep J. Зазнач. твір.

¹⁵⁷ Там само.

¹⁵⁸ Meduza. «A successful military operation»: Ukrainian intelligence says «more to come» after rebels in Mali reportedly kill dozens of Wagner Group fighters. 29.07.2024. URL: <https://meduza.io/en/feature/2024/07/29/a-successful-military-operation> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁵⁹ Там само.

¹⁶⁰ The Sentry. Mercenary Meltdown... Р. 6.

полон¹⁶¹. В офіційному комюніке FАМа щодо засідки Wagner навіть не згадується¹⁶².

Заява Юсова (ГУР) 29 липня публічно зв'язала українську військову розвідку з подіями в Тінзауатені: за повідомленням «Суспільному», малійські повстанці отримали «всю необхідну інформацію, яка дозволила [їм] провести свою операцію проти російських воєнних злочинців»¹⁶³. Бамако кваліфікувало висловлювання Юсова як визнання «причетності України до боягузливого, віроломного і варварського нападу збройних терористичних угруповань» і 4 серпня 2024 року оголосило про розрив дипломатичних відносин з Україною¹⁶⁴. МЗС України відкинуло звинувачення у «нібито “підтримці Україною міжнародного тероризму”», характеризуючи рішення Бамако як «недалекоглядне та поспішне» і підкреслюючи, що Україна «беззастережно дотримується норм міжнародного права»¹⁶⁵. 6 серпня дипломатичні відносини з Україною розірвав також Нігер. Українське МЗС інтерпретувало цей крок як «жест “солідарності” з тими, хто обрав шлях на зближення з державою-терористом»¹⁶⁶.

Паралельно з дипломатичним конфліктом інкорпорування малійської мережі в Africa Corps просувалося найшвидше і найповніше з трьох кейсів. У червні 2025 року ПВК Wagner оголосила про вихід з Малі¹⁶⁷, передавши операції Africa Corps, який утримав приблизно 70–80% колишнього вагнерівського персоналу¹⁶⁸. Командна вертикаль розділилася між Іваном Масловим на північних базах і Андрієм Івановим у Бамако¹⁶⁹. Africa Corps

¹⁶¹ Bryjka J., Czerep J. Зазнач. твір.

¹⁶² The Sentry. Mercenary Meltdown... Р. 18.

¹⁶³ Al Jazeera. Mali cuts diplomatic ties...

¹⁶⁴ Там само.

¹⁶⁵ Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України щодо рішення перехідного уряду Республіки Малі...

¹⁶⁶ Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України щодо рішення влади Республіки Нігер...

¹⁶⁷ The Sentry. Doubling Down... Р. 2.

¹⁶⁸ Bamigboye O. M. Is the Sahel redefining its security? African agency, private military companies, and the changing face of security partnerships // Critical Military Studies. 2026. Р. 4. DOI: <https://doi.org/10.1080/23337486.2026.2631818>.

¹⁶⁹ The Sentry. Doubling Down... Р. 11.

зміщується до ризик-аверсивної стратегії: за оцінкою Africa Defense Forum, «росіяни вступають у бій рідше», що з малійського боку «розцінюється негативно», нагадуючи «інституційний режим, від якого Малі відмовилася разом з французькою Barkhane»¹⁷⁰.

Операційні наслідки проявилися у двох епізодах. 17 вересня 2024 року 13 бійців JNIM подолали систему безпеки аеропорту Бамако і дісталися до президентського павільйону; Wagner, розміщений біля аеропорту, не реагував протягом перших п'яти годин нападу¹⁷¹. До листопада 2025 року JNIM встановило паливну блокаду Бамако, перекривши автошляхи від Сенегалу і Кот-д'Івуару¹⁷². Статус Кідаля, захопленого FAMA і Wagner у листопаді 2023 року, до 2025 року перейшов у предмет дискусії з огляду на сигнали про повторну втрату міста¹⁷³.

Внутрішня напруга в хунті розгортається довкола тріади Камара (MO), Конне (ANSE) і Wagner, що послаблює позицію Гоїти, який залучив турецьку Sadat і SYS-Group для побудови особистого безпекового апарату¹⁷⁴. Санкційно-фінансова адаптація в Малі менш виражена, ніж у ЦАР і Судані: прямий бюджетний канал без концесійної ренти і без транзитного золотого ланцюга робить мережу менш залежною від обхідних схем, що в роботі позначається як менш інтенсивний прояв адаптивної неефективності у логіці підходу Хуфбауера.

Сукупно ці виміри окреслюють третю типологічну форму російської ресурсно-безпекової присутності у Субсахарській Африці. Shadow state-контекст набув форми заміщення французько-натівського контингенту після виходу Barkhane і MINUSMA, а не інфільтрації в наявну безпекову структуру

¹⁷⁰ ADF. Russia's Africa Corps PMC 'Hands-Off' Approach in Mali Proves Costly. 2026. URL: <https://adf-magazine.com/2026/03/russias-africa-corps-pmc-hands-off-approach-in-mali-proves-costly/> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁷¹ The Sentry. Mercenary Meltdown... P. 20.

¹⁷² Geneva Academy. War Watch IHL in Focus Report... P. 288.

¹⁷³ Eckel M. Russia Hoped Africa Corps Would Replicate Wagner's Success. It's Not Going Well // Radio Free Europe/Radio Liberty. 28.04.2026. URL: <https://www.rferl.org/a/russia-africa-corps-mali-withdrawal-wagner-mercenaries/33744461.html> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁷⁴ The Sentry. Mercenary Meltdown... P. 21–22.

чи надбудови над ресурсним каналом. Операційна модель демонструє найнижчий *agency slack* серед трьох кейсів через державний характер партнерства від початку, найшвидше інкорпорування в Africa Corps і пряму бюджетну модель фінансування, що, втім, не убезпечило мережу від Тінзаутеня і дипломатичного розриву з Україною. Санкційна адаптація залишається найслабшим випадком через відсутність концесійної ренти і транзитного золотого ланцюга через ОАЕ. Відтак, якщо у ЦАР модель кваліфікується як інфільтрація, у Судані як ресурсний канал, то в Малі як заміщення, а спільною закономірністю трьох кейсів залишається переоформлення мережі під вертикаль Africa Corps з адаптацією логістично-фінансових ланцюгів до санкційного тиску.

Висновки до розділу.

По-перше, трансформацію Wagner у Africa Corps (2023–2024) показано як реакцію держави-принципала на накопичений *agency slack*: формування корпусу під керівництвом МО РФ і ГРУ усунуло приватну автономію прігожинської мережі ціною оперативної гнучкості й відмови від правдоподібного заперечення причетності. По-друге, за уніфікованою схемою виявлено три типологічні форми присутності — інфільтрацію (ЦАР), ресурсний канал (Судан) і заміщення (Малі), — що різняться послідовністю входження мережі, характером *shadow state*-угоди і рівнем *agency slack*. По-третє, спільною закономірністю всіх трьох кейсів є переоформлення мережі під вертикаль Africa Corps з адаптацією логістично-фінансових ланцюгів до санкційного тиску за збереження кінцевих цілей.

РОЗДІЛ 3. ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ ПРИСУТНОСТІ В СУБСАХАРСЬКІЙ АФРИЦІ

Завдання розділу — оцінити ефективність західного санкційного інструментарію щодо російських структур в Африці та концептуалізувати український асиметричний фактор у рамці позатеатрових операцій. Підрозділ 3.1 присвячено санкційному інструментарію, підрозділ 3.2 — українському асиметричному фактору.

3.1 Західний санкційний інструментарій: ефективність та обмеження

Західний санкційний інструментарій проти російської ресурсно-безпекової присутності в Субсахарській Африці потребує оцінки на спектральній, а не бінарній шкалі: успіх санкцій є градуйованою функцією від співвідношення поставлених цілей, інструментів тиску та інституційної спроможності об'єкта до адаптації¹⁷⁵. У логіці підходу Хуфбауера до ефективності санкцій ця оцінка спирається на розрізнення двох аналітичних реєстрів — сигнального ефекту і примусу. Сигнальний ефект функціонує як «потрійний сигнал» одночасно до держави-цілі, союзників та внутрішньої аудиторії ініціатора, тоді як примусовий ефект вимагає, щоб політична та економічна ціна непокори для об'єкта перевищувала ціну компромісу з вимогами ініціатора, причому абсолютний обсяг економічних втрат сам по собі не є вирішальним¹⁷⁶.

Сучасна лінія критики ускладнює цей класичний каркас. Вибірка Хуфбауера зафіксувала, що загальна успішність санкційних кампаній залишається у вузькому діапазоні близько 34% часткових успіхів, а різниця між кампаніями зі скромними цілями (близько 51%) і кампаніями за зміну режиму чи стратегічної політики (близько 30%) спонукає до точніших оперативних цілепокладань¹⁷⁷. Аналітики Columbia SIPA додають, що неоднозначність формулювань і відсутність кореляції з ширшими зовнішньополітичними цілями знижують ефективність, а індивідуальні

¹⁷⁵ Sanctions as a Tool of Economic Statecraft. P. 3.

¹⁷⁶ Economic Sanctions Reconsidered. P. 7, 50–51.

¹⁷⁷ Там само. P. 158, 163.

позначення мають слугувати одній з трьох функцій — примус, стримування або сигналізація, кожна з власною логікою результату¹⁷⁸. Така спектральна оптика створює умови для аналізу російського кейсу не як «провалу санкцій», а як комплексу диференційованих реакцій мережі на тиск різної інтенсивності.

Архітектура санкційних режимів проти Wagner і його мережевих структур формувалася трьома юрисдикціями. Сполучені Штати застосували першу хвилю позначень у червні 2017 року, коли OFAC уніс Wagner Group і Дмитрія Уткіна до списку SDN. У липні 2020 року під обмеження потрапили суданські оболонки Meroe Gold і M-Invest, у січні 2023 року Wagner було перекласифіковано як значущу транснаціональну злочинну організацію, а в червні 2023 року санкції розширено на Андрія Іванова, Midas Resources SARLU, Diamville SAU і Industrial Resources General Trading у Дубаї¹⁷⁹. Європейський Союз увів асет-фріз і заборону на в'їзд для Wagner та восьми пов'язаних осіб у грудні 2021 року, а в лютому 2023 року розширив список до одинадцяти осіб і семи структур, включно з Meroe Gold та керівниками вагнерівських операцій у Малі (Іван Маслов) і ЦАР (Віталій Перфілєв)¹⁸⁰. Велика Британія у березні 2022 року внесла Wagner до санкційного списку, у липні 2023 року додала тринадцять структур з трьох ключових країн (Lobaye Invest, Al Sawlaj for Mining та інші), а у вересні 2023 року визнала Wagner терористичною організацією¹⁸¹. Сукупний масштаб тиску ЄС досяг понад 1 745 фізичних осіб і 585 структур з 21 лютого 2022 року¹⁸², а у грудні 2023 року американський режим перейшов у вторинний реєстр через Е.О. 14114, що

¹⁷⁸ Financial Levers of Peace... P. 59.

¹⁷⁹ The Blood Gold Report / J. Berlin, D. Clement, L. P. Elufisan, E. Hicks, Z. Kész. 2023. P. 41. URL: <https://bloodgoldreport.com/wp-content/uploads/2023/12/The-Blood-Gold-Report-2023-December.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁸⁰ Там само.

¹⁸¹ Там само.

¹⁸² Debevoise & Plimpton. A Guide to US, UK and EU Sanctions and Export Controls on Russia and Belarus. 19.09.2025. P. 71. URL: <https://www.debevoise.com/-/media/files/insights/publications/2025/09/a-guide-to-us-uk-and-eu-sanctions-and-export.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

дозволив накладати вторинні санкції на іноземні фінансові установи, які знають про обслуговування російського військово-промислового комплексу¹⁸³.

Сукупний масштаб тиску, проте, не означає системного охоплення цілі: лише п'ять із сорока чотирьох санкціонованих фізичних осіб і дві з тридцяти семи структур потрапили під обмеження одночасно в трьох юрисдикціях¹⁸⁴. Зведену матрицю санкційних позначень за юрисдикціями подано в Додатку В. Така фрагментованість заздалегідь закладає простір для юрисдикційного арбітражу і слугує структурною передумовою механізмів обходу, які розглядаються нижче.

Санкції створюють потужні стимули для власного ж обходу. У логіці підходу Хуфбауера об'єкт ніколи не відрізаний повністю від ринків, а пристосовується через те, що сам Хуфбауер описує як «evasive and covert trade and finance» — ухильну і приховану торгівлю та фінанси: «торговельні та фінансові канали зазвичай лишаються відкритими, навіть якщо за значно вищу ціну»¹⁸⁵. У роботі цей механізм концептуалізується як адаптивна неефективність — здатність мережі переформити логістику і власність без зміни кінцевих цілей.

Російська мережа у Субсахарській Африці поєднує чотири інструменти такого обходу. По-перше, інституційний ребрендинг — переформатування Wagner у Africa Corps протягом 2023–2024 років з розподілом активів між МО РФ, ФСБ і СЗР (як показано у підрозділі 2.1). По-друге, підставні компанії з непрозорою власністю, зареєстровані у слабкорегульованих юрисдикціях для маскування реальних російських бенефіціарів¹⁸⁶. По-третє, перенесення розрахунків і реєстрації до третіх країн, насамперед ОАЕ і Туреччини. По-

¹⁸³ Там само. Р. 7.

¹⁸⁴ The Blood Gold Report. Р. 43.

¹⁸⁵ Economic Sanctions Reconsidered. Р. 59.

¹⁸⁶ NAKO. Russia's War Network. 2025. Р. 133. URL: <https://nako.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/russia-s-war-network.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

четверте, готівкові і криптовалютні розрахунки: у 2023 році Росія намайнила близько 54 тисяч біткоїнів вартістю близько 3 млрд доларів США¹⁸⁷.

Окремий вектор обходу пролягає через ланцюги постачання золота, де структурна вразливість має фізичний характер. При температурі 1064 °C золото плавиться, і партії з різних джерел можна змішати так, що походження металу стає неможливо відстежити¹⁸⁸. Очищення (афінаж) — це ключовий контрольний пункт у золотому ланцюзі. Стандарти LBMA Good Delivery з річним аудитом за OECD Due Diligence Guidance мали б унеможливити вхід «брудного» золота на легальний ринок, проте у 2023 році ЄС оцінив цю систему як «лише частково узгоджену», а у 2024 році LBMA випустила рідкісну «консультативну заяву» щодо ОАЕ¹⁸⁹. Цей розрив дозволяє золоту з ЦАР і Судану надходити на світовий ринок з документами про «чисте» походження.

Кейс Центральноафриканської Республіки, як показано в підрозділі 2.2, демонструє помірну форму адаптивної неефективності — мережа втратила частину санкційно вразливих структур, але зберегла видобувне і логістичне ядро через інституційну мімікрію. У січні 2023 року OFAC перекласифікував Wagner як значущу транснаціональну злочинну організацію, у 2024 році Казначейство США внесло до санкційних списків лісову Bois Rouge і петербурзьку Broker Expert, через яку переміщувалася готівка на фінансування операцій мережі¹⁹⁰. ЄС у 2023 році вніс Diamville як підставну компанію для незаконної торгівлі алмазами¹⁹¹, а британські санкції з липня того ж року

¹⁸⁷ Wiśniewska I., Rudnik F. A game of cat and mouse: how Russia is circumventing sanctions. OSW, 2025. P. 46.
URL: <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/OSW%20REPORT%20-%20A%20game%20of%20cat%20and%20mouse%20%E2%80%93%20how%20Russia%20is%20circumventing%20sanctions-www.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁸⁸ The Blood Gold Report. P. 44.

¹⁸⁹ Mining Slaves in Central African Republic Reveal a Billion dollar Smuggling Ring / Evidencity. 08.01.2025.
URL: <https://www.evidencity.com/mining-slaves-in-central-african-republic-reveal-an-billion-dollar-smuggling-ring> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁹⁰ U.S. Department of the Treasury. Treasury Sanctions Companies...

¹⁹¹ Council Implementing Regulation (EU) 2025/2471...

поширилися на Lobaye Invest¹⁹². Втім, операційне ядро мережі лишилося неушкодженим: копальня Ндассима, передана Midas Resources у березні 2020 року, з кінця 2022 року генерує близько 100 млн доларів США на рік золота, при цьому офіційні документи ЦАР не фіксують жодного задекларованого видобутку чи експорту¹⁹³.

Логістика обходу спирається на контрабандні маршрути від Гару-Боулаї до камерунських портів з фальшивими деклараціями походження та виходом на дубайські афінажні заводи, які, за висновком розслідування Mining Slaves, «дивляться в інший бік»¹⁹⁴. Інкорпорування мережі в Africa Corps у ЦАР залишається частковим: бренд і командирська ланка Wagner збережені, а нова конфігурація лише додає бюрократичних процедур без зміни функціонального ядра. Санкційний тиск стимулював інституційну адаптацію без помітного перебою у видобувних і політичних операціях.

Якщо у ЦАР адаптивна неефективність набула помірної форми, то у Судані вона досягла найвиразнішого прояву завдяки зовнішньому партнерові, який компенсував санкційний тиск. У логіці підходу Хуфбауера таку роль виконує black knight — потужний зовнішній актор, що нівелює тиск через паралельні економічні канали¹⁹⁵. У суданському випадку цю функцію виконують Об'єднані Арабські Емірати. Як показано в підрозділі 2.3, після санкцій проти Meroe Gold у 2021 році мережа переоформила активи на пов'язану з Wagner Al Sawlaj for Mining, яка не потрапила під обмеження¹⁹⁶. Масштаби каналу значні: у 2024 році ОАЕ імпортували з Судану 29 тонн золота напряду проти 17 тонн роком раніше, а Швейцарія між січнем і вереснем 2025 року отримала з ОАЕ 316 тонн золота на 27 млрд швейцарських франків — удвічі більше за звичайні річні обсяги¹⁹⁷.

¹⁹² The Blood Gold Report. P. 41.

¹⁹³ Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Captured riches...

¹⁹⁴ Mining Slaves in Central African Republic...

¹⁹⁵ Economic Sanctions Reconsidered. P. 8, 101–102.

¹⁹⁶ The Blood Gold Report. P. 43.

¹⁹⁷ Swissaid. United Arab Emirates...

Роль ОАЕ є предметом дискусії. За однією інтерпретацією, Емірати свідомо діють як інфраструктурний хаб російського обходу: там перереєстровано тисячі російських компаній, що керують закупівлею високовартісних компонентів¹⁹⁸. За іншою, з кінця 2025 року Емірати посилили комплаєнс під тиском американських вторинних санкцій: банки ОАЕ розпочали «чищення» рахунків понад чотирьох тисяч російських компаній, а від 20 до 30 відсотків з них зіткнулися з перевітками або закриттям рахунків¹⁹⁹. Обидві позиції фіксують спільну закономірність: ОАЕ нівелюють санкційний тиск, доки очікувана ціна вторинних санкцій нижча за вигоду від російської торгівлі.

Малі демонструє третю, найслабшу форму адаптивної неефективності. Як показано в підрозділі 2.4, Wagner і Africa Corps не змогли прорватися в малійський золотодобувний сектор, що лишається фіскальним ядром держави. Замість концесійної ренти російська мережа фінансується прямим бюджетним каналом — приблизно 10 млн доларів США на місяць з бюджету малійського Агентства національної безпеки (ANSE), річний обсяг якого зріс з 11 до понад 71 млрд франків КФА²⁰⁰. Така архітектура знижує потребу в обхідних логістичних схемах, бо гроші надходять напряду з малійської казни.

Західний санкційний тиск проти малійського вектора лишається стриманим: ЄС у лютому 2022 року санкціонував п'ятьох членів хунти, США в липні 2023 року — трьох чиновників, але загалом «брутальний військовий режим... значною мірою уникнув широких санкцій з боку західних режимів»²⁰¹. Тиск ще більше ослаб у 2026 році, коли адміністрація Трампа зняла санкції з трьох малійських посадовців, раніше позначених за сприяння Wagner²⁰². Відтак кейс

¹⁹⁸ CGCPS. Russia's Sanctions Evasion Research 2025–2026. 2026. P. 64. URL: <https://static1.squarespace.com/static/6793b73c8d4b6d357827a2a7/t/69e940dd0d1bd92aeb5bd2f8/1776894173871/Sanction+Evasion+Report+2025-2026.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

¹⁹⁹ How Russia Circumvents Sanctions: Regime Adaptation and Vulnerabilities of the Sanctions Architecture / I. Neshkodovskyi, M. Nezhyva, M. Babyk, A. Deiak, Y. Ostapov. ANTS, 2025. P. 43. URL: https://ants.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/analytics_how-russia-circumvents-sanctions.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

²⁰⁰ The Sentry. Mercenary Meltdown... P. 24.

²⁰¹ The Blood Gold Report. P. 43.

²⁰² Congressional Research Service. Russia's Security Operations in Africa. 08.04.2026. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IF12389> (дата звернення: 19.05.2026).

Малі ілюструє, що відсутність концесійного ядра і політична стриманість роблять адаптивну неефективність незначною — мережі немає від чого ухилятися, доки бюджетний канал лишається відкритим.

Над цими кейс-специфічними формами надбудовуються три загальні обмеження санкційного правозастосування. Перше з них — інформаційно-швидкісний розрив: за оцінкою британського парламентського комітету, санкційний процес «порівняно повільний» щодо часу реєстрації нової компанії, а ідентифікація всіх вагнерівських структур є «майже неможливою»²⁰³. Друге обмеження полягає у низькій гармонізації трьох юрисдикцій, що відкриває простір юрисдикційного арбітражу. Третє стосується нестабільності політичної волі: зняття санкцій з малійських посадовців адміністрацією Трампа у 2026 році ілюструє, як зміна політичних пріоритетів ініціатора може швидко знівелювати накопичений тиск²⁰⁴.

Сукупна оцінка західного санкційного інструментарію за трьома вимірами засвідчує обмежену ефективність. У вимірі дестабілізації ресурсної ренти санкції змусили мережу перереєструвати ключові структури, але не зруйнували видобувних потоків. У вимірі зриву логістичних ланцюгів транзит не зупинено: ланцюг «Судан → ОАЕ → Швейцарія → РФ» і камерунський коридор з ЦАР зберігають пропускну спроможність. У вимірі примусу до інституційного відходу санкції каталізували інкорпорування Wagner в Africa Corps без зміни кінцевих цілей мережі. Адаптивна неефективність розташовується за спадною: найвиразніша у Судані через роль ОАЕ як black knight, помірна у ЦАР через систему підставних компаній, найслабша у Малі через прямий бюджетний канал. Західний санкційний тиск стимулював інституційну і логістичну адаптацію без помітного зриву видобутку і політичних операцій — функціонально це сигнальний, а не примусовий ефект у логіці підходу Хуфбауера.

²⁰³ Foreign Affairs Committee, House of Commons. Guns for gold... P. 35.

²⁰⁴ Congressional Research Service. Russia's Security Operations...

3.2 Український асиметричний фактор

Низку епізодів, у яких українська сторона провадила або супроводжувала бойові й інформаційно-координаційні дії проти російських безпекових структур у Субсахарській Африці, складно інтерпретувати в класичних рамках проксі-війни (proxu warfare). Як показують Ліндхартсен і Мітчелл, така інтерпретація хибна з двох причин. По-перше, Україна і Російська Федерація перебувають у прямому збройному конфлікті, через що класична функція проксі-війни (управління ескалацією через правдоподібне заперечення причетності) втрачає сенс²⁰⁵. По-друге, у частині задокументованих епізодів дії здійснювали власні українські оператори, що відрізняє цю практику від канонічних визначень Гроха і Мамфорда, які концептуалізують проксі-війну виключно через локального актора²⁰⁶.

Для концептуалізації цієї прогалини Ліндхартсен і Мітчелл вводять поняття проху battlespaces, визначене через три тенети: «(1) операційний простір поза основним театром, (2) характеристики спецоперацій, (3) підтримка основної кампанії»²⁰⁷. Похідним від цього поняття є робочий доктринальний термін позатеатрових операцій — «розширення театру операцій на несуміжний простір поза суверенною територією первинних учасників»²⁰⁸. Стратегічна логіка такого розширення, у логіці підходу Ліндхартсена і Мітчелла, полягає в нав'язуванні супротивникові стратегічної дилеми — необхідності обирати між реалокатоєю дефіцитних ресурсів на захист закордонних інтересів і скороченням цих інтересів²⁰⁹.

Робота Ліндхартсена і Мітчелла охоплює також сирійський кейс, який виходить за регіональні рамки цього підрозділу. Сама концепція проху

²⁰⁵ Economic Sanctions Reconsidered. P. 3.

²⁰⁶ Там само.

²⁰⁷ Там само. P. 1.

²⁰⁸ Там само. P. 2.

²⁰⁹ Там само. P. 18.

battlespaces є описовим інструментом і не претендує на оцінку військової ефективності чи етичної кваліфікації²¹⁰.

Африканський театр виявився функціонально придатним для горизонтальної ескалації (horizontal escalation) внаслідок двох характеристик російської ресурсно-безпекової мережі в регіоні. З одного боку, мережа структурно вразлива: інкорпорування Wagner у Africa Corps протягом 2023–2024 років, проаналізоване у 2.1, супроводжувалося втратою оперативної гнучкості прігожинської адхократії, а санкційна адаптація, розглянута у 3.1, зберегла логістичні ланцюги, але не усунула вразливості периферійних опорних точок. З іншого боку, мережа функціонально критична для основного театру: золото, видобуте у ЦАР, Судані та Малі, фінансує російське ухилення від санкцій і безпосередньо живить війну проти України²¹¹. Поєднання вразливості локальних точок і високої стратегічної вартості мережі загалом створює сприятливі умови для асиметричного тиску.

У роботі типологізуються два реєстри українських дій у цьому театрі: кінетичні — прямі бойові операції (direct-action missions), удари дронами, снайперські операції — і інформаційно-координаційні — передача розвідувальних даних, навчання локальних структур, постачання техніки. У задокументованих епізодах ці реєстри здебільшого поєднуються: інформаційно-координаційний компонент створює умови для кінетичної дії, а сама кінетична дія в одних епізодах виконується власне українськими операторами, в інших — локальними структурами на підставі переданих ресурсів і навчання²¹². Така типологічна оптика дозволяє в наступних блоках відмежувати кейси за переважаючим реєстром і за встановленістю фактажу.

Серед задокументованих субсахарських епізодів суданський кейс, систематизований у підрозділі 2.3, найповніше демонструє всі три тенети

²¹⁰ Там само. Р. 2.

²¹¹ Lindhardtsen H., Mitchell W. L. Зазнач. твір. Р. 11–12.

²¹² Там само. Р. 14, 17.

proху battlespace. Перший тенет, операції поза основним театром, реалізовано через інфільтрацію в середині серпня 2023 року приблизно ста операторів Головного управління розвідки до Хартума і подальші бойові дії на території Судану, описані у Wall Street Journal ²¹³. Другий тенет, характеристики спецоперацій, підтверджують відеоматеріали жовтня 2023 року з ймовірними українськими операторами, що застосовували безпілотники і снайперські гвинтівки, з геолокаційною валідацією Bellingcat, а також лютневі 2024 року кадри допиту полонених вагнерівців ²¹⁴. Третій тенет, підтримка основної кампанії, простежується через мішень: підрив операцій Wagner у Судані тисне на золотий канал, що, як з'ясовано у 3.1, забезпечує російське ухилення від санкцій.

Інформаційно-координаційний реєстр у суданському кейсі реалізувався паралельно з кінетичним. Українська сторона постачала Збройним силам Судану ударні безпілотники FPV, дрони «Байрактар» і стрілецьку зброю, проводила навчання операторів дронів — зокрема, за повідомленнями, російською мовою через перекладачів радянської школи ²¹⁵. Така комбінація, у логіці підходу Ліндхартсена і Мітчелла, нав'язує супротивникові стратегічну дилему: у відкритих джерелах фіксується, що західні санкції утруднили потік золота, але саме поєднання дій суданських збройних сил з українською підтримкою складає головний обмежувальний чинник для російських золотих підприємств у регіоні ²¹⁶. Суданський епізод, поряд з сирійським, який виходить за регіональні рамки цього підрозділу, Ліндхартсен і Мітчелл кваліфікують як такий, що задовольняє всім тенетам концепції без застережень ²¹⁷.

²¹³ Там само. Р. 14. Деталі епізоду див. підрозділ 2.3

²¹⁴ Там само. Р. 13–14.

²¹⁵ Там само. Р. 14–15; Bowden S. Зазнач. твір.

²¹⁶ Mathewson S. How Extra-Theater Operations Are Impacting the War in Ukraine // Chicago Journal of Foreign Policy. 05.02.2026. URL: <https://www.cjfp.org/how-extra-theater-operations-are-impacting-the-war-in-ukraine/> (дата звернення: 19.05.2026).

²¹⁷ Lindhardtsen H., Mitchell W. L. Зазнач. твір. Р. 17–18.

Малійський кейс, ключовим епізодом якого є засідка біля Тінзауатеня 25–27 липня 2024 року, проаналізована у підрозділі 2.4, ілюструє альтернативну конфігурацію — переважання інформаційно-координаційного реєстра над безпосередньою кінетичною присутністю українських операторів. Кінетичну дію здійснили локальні актори: бойовики CSP-DPA та JNIM атакували колону FАМа і Africa Corps в умовах піщаної бурі, що унеможливила повітряну підтримку²¹⁸. Координаційну роль української сторони публічно зафіксував представник ГУР Андрій Юсов 29 липня 2024 року, заявивши, що повстанці отримали всю необхідну інформацію, яка дозволила їм провести операцію проти російських безпекових структур²¹⁹. Оцінки втрат залишаються предметом розбіжностей між сторонами: офіційне комюніке FАМа фіксує двох загиблих малійських військовослужбовців і не згадує Africa Corps; CSP-DPA заявило про 84 росіян і 47 малійців; зведена оцінка PISM — 50–80 росіян і близько десяти малійських військових, ще близько п'ятнадцяти росіян у полоні²²⁰.

Поза цим епізодом українська лінія в Малі реалізовується переважно через навчання бійців CSP-DPA у тактиках малих ударних безпілотників на українській і малійській території та через подальші удари по позиціях Wagner і Africa Corps у районах Гундам і Лере, спрямовані на порушення золотої логістики²²¹. Самі Ліндхартсен і Мітчелл кваліфікують малійський кейс як такий, що задовольняє лише два з трьох тенетів концепції; критерій спецоперацій залишається невстановленим через суперечливість повідомлень про пряму присутність українських операторів²²². У типологічному вимірі це означає, що Малі займає межову позицію між класичною проксі-війною і власне проху battlespace, що у роботі функціонально кваліфікується як домінування інформаційно-координаційного реєстра дій.

²¹⁸ Bryjka J., Czerep J. Зазнач. твір. Деталі епізоду див. підрозділ 2.4.

²¹⁹ Walker S. Зазнач. твір.

²²⁰ The Sentry. Mercenary Meltdown... Р. 6, 18; Bryjka J., Czerep J. Зазнач. твір.

²²¹ Mathewson S. Зазнач. твір.

²²² Lindhardtzen H., Mitchell W. L. Зазнач. твір. Р. 11, 17–18.

Кейс Центральноафриканської Республіки, проаналізований у підрозділі 2.2, відрізняється від попередніх двох відсутністю задокументованих фактів українських операцій на території республіки. Водночас він демонструє непрямий вимір горизонтального тиску — двосторонній потік людських ресурсів між африканським і європейським театрами. По-перше, чисельність вагнерівського контингенту в ЦАР до середини 2022 року скоротилася вдвічі до приблизно 1 100 бійців унаслідок перекидання персоналу на український напрям²²³. По-друге, у зворотному напрямку громадяни ЦАР, ймовірно, увійшли до сотень африканських і азіатських рекрутів, набраних Wagner для участі у війні Російської Федерації проти України²²⁴. Цей двосторонній потік ілюструє, що горизонтальний тиск проявляється навіть за відсутності прямих українських операцій, оскільки два театри структурно зчеплені дефіцитом особового складу російської мережі.

Сукупність ефектів усіх трьох кейсів конкретизує стратегічну логіку, яку Ліндхартсен і Мітчелл узагальнюють як стратегічну дилему російської сторони: «або реалюкувати дефіцитні ресурси на захист закордонних інтересів — ресурси, які могли б підтримати операції в Україні, — або прийняти скорочення обсягу послуг за кордоном з відповідним падінням доходів і впливу»²²⁵. Свідчення такої реалюкації фіксують аналітики New America, які зазначають, що після формування Africa Corps Кремль відкликав частину закордонних підрозділів для перекидання в Україну, що сигналізує про кадровий дефіцит²²⁶. У поєднанні з трансформацією Wagner у Africa Corps, проаналізованою у 2.1, і з обмеженою ефективністю санкційного тиску, оціненою у 3.1, український асиметричний компонент функціонує як друга, поряд із санкційною, лінія зовнішнього тиску, що, накладаючись на внутрішню трансформацію мережі, каталізує її адаптацію без руйнування.

²²³ The Sentry. Architects of Terror... P. 12.

²²⁴ CSW. General Briefing...

²²⁵ Lindhardtzen H., Mitchell W. L. Зазнач. твір. P. 18.

²²⁶ Dalton B., Rondeaux C. The Wagner Group Legacy: Reshaping Russia's Shadow Armies. New America, 30.09.2024. URL: <https://www.newamerica.org/insights/the-wagner-group-legacy/> (дата звернення: 19.05.2026).

4 серпня 2024 року перехідний уряд Малі оголосив про розрив дипломатичних відносин з Україною, кваліфікувавши висловлювання Юсова як визнання «причетності України до боягузливого, віроломного і варварського нападу збройних терористичних угруповань»²²⁷. 6 серпня аналогічне рішення ухвалив Нігер. Три країни Альянсу держав Сахелю подали до Ради Безпеки ООН спільне звернення з вимогою розслідувати «відкриту і визнану підтримку Україною міжнародного тероризму»²²⁸. МЗС України відкинуло звинувачення, кваліфікувавши рішення Бамако як недалекоглядне та поспішне і наголосивши на дотриманні Україною норм міжнародного права. Дзеркальну позицію оприлюднено щодо рішення Ніамея²²⁹. Російські державні медіа послідовно подавали українську діяльність у регіоні через наратив підтримки тероризму²³⁰.

З цих політичних реакцій випливають три структурні обмеження української лінії. Репутаційне обмеження виявилось в експлуатації російською стороною наративу «терористичної» кваліфікації українських дій, що ускладнює позицію Києва на південноглобальних майданчиках. Операційне обмеження полягає у відсутності прямого контролю над повстанськими структурами, через які реалізується інформаційно-координаційний реєстр — зокрема, CSP-DPA з власною туарезькою політичною програмою і фрагментарною кооперацією з JNIM. Етичне обмеження зачіпає характер партнерів: за оцінкою Carnegie, «українські приховані операції проти російських ПБК часто рівнозначні втручанням Києва в африканські конфлікти з малою увагою до регіональної динаміки і її складнощів»²³¹.

Український асиметричний фактор у субсахарському театрі функціонує як проявлений тип позатеатрових операцій, що типологічно поєднує кінетичний

²²⁷ Al Jazeera. Mali cuts diplomatic ties...

²²⁸ Global Initiative Against Transnational Organized Crime. After the Fall... Р.

²²⁹ Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України щодо рішення Перехідного уряду Республіки Малі...; Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України щодо рішення влади Республіки Нігер...

²³⁰ Lindhardtsen H., Mitchell W. L. Зазнач. твір. Р. 10; Bowden S. Зазнач. твір.

²³¹ Bowden S. Зазнач. твір.

і інформаційно-координаційний реєстри з різним балансом залежно від кейсу — від найповнішої реалізації обох тенетів у Судані до межового домінування координаційного компонента в Малі і непрямого ефекту реалокатії у ЦАР. Накладаючись на трансформацію Wagner у Africa Corps і санкційний тиск, ці дії конституують третю лінію тиску, що нав'язує російській стороні стратегічну дилему між реалокатією дефіцитних ресурсів на захист закордонної мережі та прийняттям падіння її функціональної ефективності. Ефективність українського компонента залишається обмеженою, але доказовою: епізод Тінзаутеня зафіксував прецедент координованого ураження персоналу Africa Corps, а скорочення вагнерівського контингенту в ЦАР і відкликання частини закордонних підрозділів для перекидання в Україну свідчать про структурне зчеплення театрів, передбачене концепцією проху battlespaces. Водночас репутаційне обмеження у формі сахельського наративу про підтримку тероризму, операційна залежність від повстанських акторів з власними програмами і етична двозначність цих партнерств окреслюють межі, у яких подальше масштабування цієї лінії потребуватиме окремої політичної калькуляції.

Висновки до розділу.

По-перше, західний санкційний інструментарій за трьома вимірами (дестабілізація ренти, зрив логістики, примус до інституційного відходу) виявив обмежену ефективність: фрагментованість юрисдикцій і механізми обходу зумовили адаптивну неефективність, що розташовується за спадною — від найвиразнішої в Судані (ОАЕ як black knight) до найслабшої в Малі (прямий бюджетний канал); функціонально це сигнальний, а не примусовий ефект. По-друге, український асиметричний фактор концептуалізовано як форму позатеатрових операцій, що нав'язує російській стороні стратегічну дилему; його ефективність обмежена, але доказова — від найповнішої реалізації трьох тенетів проху battlespace в Судані до межового домінування інформаційно-координаційного реєстра в Малі та непрямого ефекту в ЦАР.

По-третє, накладаючись на внутрішню трансформацію Wagner у Africa Corps, обидві зовнішні лінії каталізують адаптацію мережі, але жодна поки не призводить до її руйнування.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено трансформацію російської ресурсно-безпекової присутності в Субсахарській Африці під впливом західного санкційного та українського асиметричного тиску на прикладі ЦАР, Судану та Малі в 2022–2026 роках. Відповідно до шести завдань, поставлених у вступі, отримано такі результати.

По-перше, проаналізовано наукову літературу та визначено теоретичну рамку дослідження. Її утворили чотири інтегровані опори: концепція напівдержавних безпекових сил К. Мартен забезпечила робочий концепт *agency slack* для аналізу проблеми керованості Wagner з боку Кремля; концепція *shadow state* В. Рено — рамку для пояснення характеру угод між російською мережею і приймаючими режимами; підхід Г. Хуфбауера до ефективності санкцій став теоретичним фундаментом оцінки санкційного тиску і концептуалізації адаптивної неефективності як робочого терміна; концепція *proximity battlespaces* Г. Ліндхартсена і В. Мітчелла дозволила інтегрувати український асиметричний фактор у рамку позатеатрових операцій.

По-друге, систематизовано джерельно-документальну та емпіричну базу дослідження за шістьма типологічними категоріями: рецензована академічна література (*Post-Soviet Affairs*, *Studies in Conflict & Terrorism*, *African Security*, *Africa Spectrum* та інші); аналітика провідних дослідницьких центрів (RUSI, *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*, *Carnegie*, *Atlantic Council*, *Ifri*, *OSW*, *PISM*, *ICDS*, *SIPRI*, *The Sentry*, *JASON Institute*); розслідувальна журналістика і документація неурядових організацій (*ACLED*, *IPIS*, *Swissaid*, *The Blood Gold Report*, а також міжнародні й незалежні російські редакції — *Al Jazeera*, *Bloomberg*, *RFE/RL*, *Meduza*); офіційні документи (Імплементативний регламент Ради ЄС 2020/1998, позначення OFAC, парламентські слухання Палати громад Великої Британії і звіт Національних зборів Франції, заяви МЗС України); український академічний і

експертно-аналітичний доробок (НІСД, УІМ, Українська призма та інші); інструментальні бази даних (OFAC SDN List, EU Sanctions Map, ACLED). Робота з закритими мережами зумовила систематичне застосування тріангуляції джерел; конфлікти оцінок подавалися в тексті як предмет дискусії без обрання однієї «правильної» позиції.

По-третє, простежено інституційну трансформацію російської приватної військової присутності в Африці від моделі Wagner до Africa Corps. Показано, що трансформація 2023–2024 років стала комплексною реакцією російської держави на накопичений agency slack, кульмінацією якого був заколот червня 2023 року. Формування Africa Corps під керівництвом Юнус-бека Євкурова і Андрія Аверьянова означало свідому відмову від класичної моделі правдоподібного заперечення причетності на користь відкритого державного інкорпорування з відповідною втратою стратегічної гнучкості. Паралельно розгорнулася логістична адаптація — переорієнтація з військового захоплення концесій на легальні бізнес-оболонки United Company Rusal у Гвінеї та «тіньовий флот» підсанкційних російських суден.

По-четверте, з'ясовано особливості функціонування російської ресурсно-безпекової мережі на прикладі трьох регіональних кейсів і виявлено типологію трьох форм присутності. Кейс Центральноафриканської Республіки кваліфіковано як модель інфільтрації — еталонну shadow state-угоду, де охоронний контракт через Sewa Security передував концесійному захопленню ресурсних активів (Lobaye Invest, Diamville, Bois Rouge, Midas Resources / Ндассима). Кейс Республіки Судан кваліфіковано як модель ресурсного каналу, де точкою входу слугував контрабандний потік золота через Meroe Gold і зв'язок Wagner–RSF, а політична надбудова вибудовувалася навколо вже існуючої логістичної інфраструктури. Кейс Республіки Малі кваліфіковано як модель заміщення — Wagner і Africa Corps замінили французько-натівський контингент після виходу Barkhane та закриття MINUSMA, з фінансуванням через прямий бюджетний канал у форматі

приблизно 10 млн доларів США на місяць з бюджету малійського Агентства національної безпеки. Спільною закономірністю трьох кейсів є переоформлення мережі під вертикаль Africa Corps з адаптацією логістично-фінансових ланцюгів до санкційного тиску.

По-п'яте, оцінено ефективність західного санкційного інструментарію щодо російських структур в Африці. З'ясовано, що архітектура санкційних режимів OFAC, ЕС і Великої Британії, попри сукупний масштаб понад 1 745 фізичних осіб і 585 структур у режимі ЕС, залишається фрагментованою: лише п'ять із сорока чотирьох санкціонованих фізичних осіб і дві з тридцяти семи структур потрапили під обмеження одночасно в усіх трьох юрисдикціях. Російська мережа реалізує чотирикомпонентний обхід: інституційний ребрендинг, підставні компанії з непрозорою власністю, перенесення розрахунків і реєстрації до третіх країн (передусім ОАЕ і Туреччини) та готівково-криптовалютні розрахунки. Адаптивна неефективність розташовується за спадною: найвиразніша у Судані через роль ОАЕ як black knight, помірна у ЦАР через систему підставних компаній і непрозорий експорт золота з Ндассими, найслабша у Малі через прямий бюджетний канал, що знімає потребу в обхідних схемах. Західний санкційний тиск стимулював інституційну і логістичну адаптацію мережі без помітного зриву видобутку і політичних операцій — функціонально це сигнальний, а не примусовий ефект у логіці підходу Хуфбауера.

По-шосте, проаналізовано український асиметричний фактор та його вплив на російську мережу в Субсахарській Африці. Українські дії в регіоні концептуалізовано як форму позатеатрових операцій, що нав'язує російській стороні стратегічну дилему — реалокіацію дефіцитних ресурсів на захист закордонних інтересів або скорочення обсягу цих інтересів з відповідним падінням доходів і впливу. Дії типологізовано за двома регістрами: кінетичним (прямі бойові операції, удари дронами, снайперські операції) та інформаційно-координаційним (передача розвідувальних даних, навчання

локальних структур, постачання техніки). У суданському кейсі реалізовано обидва реєстри з найповнішим задоволенням трьох тенетів концепції проху battlespaces. У малійському переважає інформаційно-координаційний реєстр; епізод Тінзауатеня 25–27 липня 2024 року зафіксував прецедент координованого ураження персоналу Africa Corps. У кейсі ЦАР задокументованих українських операцій не виявлено, проте зафіксовано непрямий ефект через двосторонній потік людських ресурсів між африканським і європейським театрами.

Сукупно дослідження зафіксувало, що на російську ресурсно-безпекову мережу в Субсахарській Африці наклалися дві лінії зовнішнього тиску (санкційна, з обмеженою примусовою спроможністю, та українська асиметрична у формі позатеатрових операцій) поряд із внутрішньою інституційною корекцією мережі через трансформацію Wagner у Africa Corps. Жоден із цих чинників не зруйнував мережу, проте всі вони каталізували її структурну адаптацію без зміни кінцевих цілей — забезпечення лояльних режимів і доступу до ресурсних потоків. Російська ресурсно-безпекова присутність у Субсахарській Африці постає як динамічна, адаптивна і структурно вразлива конфігурація, подальша траєкторія якої залишається відкритою для впливу як інституційного, так і асиметричного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Група з аналізу гібридних загроз. Сахель: полігон російської «м'якої сили» в Африці // UACRISIS. 16.02.2026. URL: <https://uacrisis.org/uk/sahel-poligon-rosijskoyi-m-yakoyi-syly-v-afrytsi> (дата звернення: 19.05.2026).
- Економічні санкції ЄС проти росії та ефективність їх застосування / О. Орел, О. Орел, А. Яцківська, О. Власенко // Society and Security. 2023. № 1 (1). С. 166–174. DOI: [https://doi.org/10.26642/sas-2023-1\(1\)-166-174](https://doi.org/10.26642/sas-2023-1(1)-166-174).
- Економічні санкції у сучасному світовому господарстві : монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, Р. О. Заблоцька та ін. ; за ред. О. І. Шниркова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. 239 с. URL: https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F-%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%BE%D1%81%D1%82.pdf (дата звернення: 19.05.2026).
- Замікула М. О. Посилення російської присутності в Субсахарській Африці. Київ : НІСД, 17.02.2022. 7 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rosiyska-prysutnist-v-afrytsi_17022022.pdf (дата звернення: 19.05.2026).
- Іжаківський В. Р., Паніна І. Г. Присутність російських ПВК в Африці як регіональна і світова загроза // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2023. Т. 2, № 15. С. 40–44. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/14675/14584> (дата звернення: 19.05.2026).
- Краєв О. Санкції США проти РФ: поточний огляд та перспективи. Київ : Українська призма, 2023. 15 с. URL: https://prismua.org/wp-content/uploads/2023/08/US_sanctions.pdf (дата звернення: 19.05.2026).
- Кухта В. В. Сучасні авторитарні політичні режими регіону Тропічної Африки та перспективи їх демократизації // Політичне життя. 2020. № 1. С. 37–43.

URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/7957/7957> (дата звернення: 19.05.2026).

Кучеренко А. Інформаційно-психологічні операції Росії в державах «Глобального Півдня». ADAstra, 2023. 19 с. URL: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/12/Ukr_ADAstra_11_Global-South.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України щодо рішення влади Республіки Нігер розірвати дипломатичні відносини з Україною. 08.08.2024. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-rishennya-vladi-respubliki-niger-rozirvati-diplomatichni-vidnosini-z-ukrayinoyu> (дата звернення: 19.05.2026).

Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України щодо рішення перехідного уряду Республіки Малі розірвати дипломатичні відносини з Україною. 06.08.2024. URL: <https://nigeria.mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-rishennya-perehidnogo-uryadu-respubliki-mali-rozirvati-diplomatichni-vidnosini-z-ukrayinoyu> (дата звернення: 19.05.2026).

Олійник Ю., Олійник-Дьомочко М., Максимов А. Вплив діяльності «ПВК Вагнера» на держави Африки: наслідки для України. Київ : Центр дослідження Африки, 2023. 11 с. URL: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/07/Ukr_Africa-Centre_05_Wagner-in-Africa.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Олійник Ю. І. Дестабілізація Глобального Півдня – частина російської стратегії (за матеріалами авторських аналітичних робіт) // Zaporizhzhia Historical Review. 2024. Т. 8, № 60. С. 241–245. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2024-8-60-22>.

Олійник Ю. Російська боротьба за Глобальний Південь — боротьба із Заходом // Український тиждень. 21.06.2024. URL:

<https://tyzhden.ua/rosijska-borotba-za-hlobalnyj-pivden-borotba-iz-zakhodom/>
(дата звернення: 19.05.2026).

Олійник-Дьомочко М. С. Трансформація безпекової ситуації в Центральному Сахелі після завершення операції «Бархан» // *Empirio*. 2025. Т. 2, № 1. С. 92–101. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.1.92-101>.

Олійник-Дьомочко М. С. Трансформація політичних інструментів Росії в Субсахарській Африці після повномасштабного вторгнення в Україну // *Empirio*. 2025. Т. 2, № 2. С. 53–61. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.2.53-61>.

Онищук О. С. Приватні військові компанії як засіб реалізації зовнішньої політики Російської Федерації (1992–2023) : дис. ... д-ра філософії : 032. Львів, 2023. 478 с. URL: <https://dir.ukrintei.ua/view/okd/c32a0ee1229afa36fcbcccecc9c652278> (дата звернення: 19.05.2026).

Хома Н., Панова Д. Активізація взаємин України з державами Африки: оцінка результатів та перспектив // *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2024. Т. 50. С. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2024.50.45-56>.

ACLED. Wagner Group Operations in Africa: Civilian Targeting Trends in the Central African Republic and Mali. 2022. URL: <https://acleddata.com/report/wagner-group-operations-africa-civilian-targeting-trends-central-african-republic-and-mali> (дата звернення: 19.05.2026).

ADF. The Rise of Hybrid Warfare. Hybrid Threats. Vol. 17, Quarter 3. Stuttgart : U.S. Africa Command, 2024. 66 p. URL: https://adf-magazine.com/ADF_V17N3_ENG.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

ADF. Russia's Africa Corps PMC 'Hands-Off' Approach in Mali Proves Costly. 2026. URL: <https://adf-magazine.com/2026/03/russias-africa-corps-pmc-hands-off-approach-in-mali-proves-costly/> (дата звернення: 19.05.2026).

- Al Jazeera. Last French Troops Leave Mali, Ending Nine-Year Deployment. 16.08.2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/8/16/last-french-troops-leave-mali-ending-nine-year-deployment> (дата звернення: 19.05.2026).
- Al Jazeera. Mali cuts diplomatic ties with Ukraine over Wagner attack controversy. 05.08.2024. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2024/8/5/mali-breaks-off-diplomatic-ties-with-ukraine> (дата звернення: 19.05.2026).
- Al Jazeera. Mali, Niger and Burkina Faso Establish Sahel Security Alliance. 16.09.2023. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/16/mali-niger-and-burkina-faso-establish-sahel-security-alliance> (дата звернення: 19.05.2026).
- Assemblée nationale. Rapport d'information déposé en application de l'article 145 du Règlement, par la commission de la défense nationale et des forces armées portant recueil d'auditions de la commission sur la politique française de défense en Afrique : rapport n° 2461 / présenté par T. Gassilloud. Paris : Assemblée nationale, 2024. URL: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/rapports/cion_def/l16b2461_rapport-information (дата звернення: 19.05.2026).
- Badi E. Collateral circuits: The impact of Sudan's war on arms markets and mercenary networks in Chad and Libya. Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2025. 48 p. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/12/Emadeddin-Badi-Collateral-circuits-The-impact-of-Sudans-war-on-arms-markets-and-mercenary-networks-in-Chad-and-Libya-GI-TOC-December-2025.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).
- Bamigboye O. M. Is the Sahel redefining its security? African agency, private military companies, and the changing face of security partnerships // Critical Military Studies. 2026. P. 1–26. DOI: <https://doi.org/10.1080/23337486.2026.2631818>.
- Bertrand E., Chafer T., Stoddard E. (Dis)utilities of Force in a Postcolonial Context: Explaining the Strategic Failure of the French-Led Intervention in Mali // Journal

of Intervention and Statebuilding. 2024. Vol. 18, No. 3. P. 286–305. DOI: <https://doi.org/10.1080/17502977.2023.2278268>.

The Blood Gold Report / J. Berlin, D. Clement, L. P. Elufisan, E. Hicks, Z. Kész. 2023. 60 p. URL: <https://bloodgoldreport.com/wp-content/uploads/2023/12/The-Blood-Gold-Report-2023-December.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Bloomberg News. Russia Hires Its Own Africa Army to Succeed Wagner's Mercenaries. 30.01.2024. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-01-30/russia-recruiting-africa-army-to-replace-wagner-group> (дата звернення: 19.05.2026).

Bowden S. A Shadow War in the Global South: Are Kyiv's Operations in Africa Paying Off? Carnegie Endowment for International Peace, 20.11.2025. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2025/11/a-shadow-war-in-the-global-south-are-kyivs-operations-in-africa-paying-off> (дата звернення: 19.05.2026).

Brown W. The Bear and the Bot Farm: Countering Russian Hybrid Warfare in Africa. ECFR, 2025. 38 p. URL: <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2025/10/The-bear-and-the-bot-farm-Countering-Russian-hybrid-warfare-in-Africa.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Bryjka J., Czerep J. Russian Mercenaries Defeated in Northern Mali Battle. PISM Spotlight No. 54/2024. 30.07.2024. URL: <https://pism.pl/publications/russian-mercenaries-defeated-in-northern-mali-battle> (дата звернення: 19.05.2026).

CGCPS. Russia's Sanctions Evasion Research 2025–2026. 2026. 99 p. URL: <https://static1.squarespace.com/static/6793b73c8d4b6d357827a2a7/t/69e940dd0d1bd92aeb5bd2f8/1776894173871/Sanction+Evasion+Report+2025-2026.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Cheliak S. Women no longer go out to work, fearing rape by Wagner mercenaries: how Russia is colonising Africa // Ukrainska Pravda. 22.04.2025. URL:

<https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2025/04/22/7508574/> (дата звернення: 19.05.2026).

Congressional Research Service. Russia's Security Operations in Africa. 08.04.2026. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IF12389> (дата звернення: 19.05.2026).

Council Implementing Regulation (EU) 2025/2471 of 4 December 2025 implementing Regulation (EU) 2020/1998 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32025R2471> (дата звернення: 19.05.2026).

Counter Extremism Project. Wagner Group (Expeditionary and Volunteer Corps). 2025. 23 p. URL: <https://www.counterextremism.com/threat/wagner-group> (дата звернення: 19.05.2026).

CSW. General Briefing: Central African Republic. 25.11.2024. URL: <https://www.csw.org.uk/2024/11/25/report/6361/article.htm> (дата звернення: 19.05.2026).

Dalton B., Rondeaux C. The Wagner Group Legacy: Reshaping Russia's Shadow Armies. New America, 30.09.2024. URL: <https://www.newamerica.org/insights/the-wagner-group-legacy/> (дата звернення: 19.05.2026).

Debevoise & Plimpton. A Guide to US, UK and EU Sanctions and Export Controls on Russia and Belarus. 19.09.2025. 156 p. URL: <https://www.debevoise.com/-/media/files/insights/publications/2025/09/a-guide-to-us-uk-and-eu-sanctions-and-export.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Dukhan N. Central African Republic: Ground Zero for Russian Influence in Central Africa. Atlantic Council, 2020. 12 p. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/wp->

[content/uploads/2020/10/CAR-Russian-Influence-Final.pdf](#) (дата звернення: 19.05.2026).

Duzor M., Williamson B. By The Numbers: Coups in Africa // VOA Special Report. 03.10.2023. URL: <https://projects.voanews.com/african-coups/> (дата звернення: 19.05.2026).

Eckel M. Russia Hoped Africa Corps Would Replicate Wagner's Success. It's Not Going Well // Radio Free Europe/Radio Liberty. 28.04.2026. URL: <https://www.rferl.org/a/russia-africa-corps-mali-withdrawal-wagner-mercenaries/33744461.html> (дата звернення: 19.05.2026).

Economic Sanctions Reconsidered / G. C. Hufbauer, J. J. Schott, K. A. Elliott, B. Oegg. 3rd ed. Washington, DC : Peterson Institute for International Economics, 2007. 233 p.

Faulkner C., Johnson J., Streicher Z. Africa Faces the Unintended Consequences of Relying on Russian PMCs. FPRI, 30.05.2024. URL: <https://www.fpri.org/article/2024/05/africa-russian-pmcs/> (дата звернення: 19.05.2026).

Financial Levers of Peace: Targeting Economic Networks to Support Conflict Resolution in Sudan / I. Crispino, G. Gerecht, R. Gross, C. Wu. Columbia SIPA, The Sentry, 2024. 64 p. URL: https://www.sipa.columbia.edu/sites/default/files/2024-06/For_Publication_SENTRY_JACQUAND.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Ford D. M. In the Central African Republic, Russia Hopes to Shift Wagner Control to Africa Corps // Inkstick. 02.09.2025. URL: <https://inkstickmedia.com/in-the-central-african-republic-russia-hopes-to-shift-wagner-control-to-africa-corps/> (дата звернення: 19.05.2026).

Foreign Affairs Committee, House of Commons. Guns for gold: the Wagner Network exposed. 18.07.2023. 80 p. URL:

<https://committees.parliament.uk/publications/41073/documents/200048/default/> (дата звернення: 19.05.2026).

Geneva Academy. War Watch IHL in Focus Report 1 July 2024 to 31 December 2025. 2025. 543 p. URL: <https://geneva-academy.ch/wp-content/uploads/2026/01/WarWATCH-IHL-in-Focus-Report-2024-25.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Global Guardian. Worldwide Threat Assessment. 2024. 31 p. URL: https://www.globalguardian.com/hubfs/GG_2024_Worldwide%20Threat%20Assessment.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. After the Fall: Russian Influence on Africa's Illicit Economies Post Wagner. 2025. 47 p. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/02/After-the-fall-Russian-modes-of-influence-in-Africa-post-Wagner-GI-TOC-February-2025.v3.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Captured riches: The message in CAR's disappearing diamond. 24.10.2025. URL: <https://globalinitiative.net/analysis/central-african-republic-disappearing-diamond/> (дата звернення: 19.05.2026).

Hinton T. The Wagner Group and Russian Foreign Policy Objectives in Sub-Saharan Africa // The Defence Horizon Journal. 18.07.2024. URL: <https://tdhj.org/blog/post/wagner-russia-foreign-policy-africa/> (дата звернення: 19.05.2026).

How Russia Circumvents Sanctions: Regime Adaptation and Vulnerabilities of the Sanctions Architecture / I. Neskhodovskyi, M. Nezhyva, M. Babyk, A. Deiak, Y. Ostapov. ANTS, 2025. 118 p. URL: https://ants.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/analytics_how-russia-circumvents-sanctions.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

International Peace Information Service (IPIS). Diamonds, conflicts and crimes in CAR. 2025. 41 p. URL: https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2025/06/20250617_Diamonds-conflicts-and-crimes-in-CAR_.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

JASON Institute for Peace and Security Studies. From Wagner to the African Corps: Moscow's Fundamental Shift in the Central African Republic. 01.03.2026. URL: <https://jasoninstitute.com/from-wagner-to-the-african-corps-moscows-fundamental-shift-in-the-central-african-republic/> (дата звернення: 19.05.2026).

Kłyszcz I. U. K. Russia and the Red Sea since 2022. ICDS, 2025. 3 p. URL: <https://icds.ee/en/russia-and-the-red-sea-since-2022-militarised-foreign-policy-or-strategy-of-conflict/> (дата звернення: 19.05.2026).

Larsen K. P., Wivel A. Foreign Policy Instrument, Actor, or Infrastructure? Conceptualizing the Wagner Group in Sudan // African Security. 2026. Vol. 19, No. 1. P. 117–144. DOI: <https://doi.org/10.1080/19392206.2025.2531319>.

Leccese G. Russia in the Red Sea: logic and implications of a naval base in Port Sudan // Aspenia Online. 03.02.2026. URL: <https://aspeniaonline.it/russia-in-the-red-sea-logic-and-implications-of-a-naval-base-in-port-sudan/> (дата звернення: 19.05.2026).

Levin Sources. A Typology of Conflict around Mineral Resources. 2025. 46 p. URL: https://mining2030.org/wp-content/uploads/2025/12/2025-04-14-Report_GICM-2030_Typology-of-Conflict-around-Mineral-Resources_final.PDF.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Lezhnev S., Prendergast J. The Deadly Global Gold Rush // Foreign Affairs. 19.05.2025. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/deadly-global-gold-rush> (дата звернення: 19.05.2026).

Lindhardtsen H., Mitchell W. L. Proxy Battlespaces: A New Perspective on Ukraine's Use of Special Operations Forces in Syria, Sudan, and Mali // Inter

- Populum: The Journal of Irregular Warfare and Special Operations. 2026. Vol. 4, No. 1. P. 1–28. URL: <https://interpopulum.org/wp-content/uploads/2026/01/Proxy-Battlespaces-A-New-Perspective-on-Ukraines-Use-of-Special-Operations-Forces-in-Syria-Sudan-and-Mali.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).
- Lyubarsky N., Tejeda G. TSC Issue Brief: The War in Sudan. The Soufan Center, 2026. 21 p. URL: <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2026/01/TSC-IssueBrief-The-War-in-Sudan.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).
- Mahle M. B. Geostrategic Rivalry: Russian Force Projection into the Middle East and Africa. Steptoe, 2025. URL: <https://www.step toe.com/print/v2/content/256642/Geostrategic-Rivalry-Russian-Force-Projection-into-the-Middle-East-and-Africa.pdf?q=> (дата звернення: 19.05.2026).
- Marten K. Russia's Use of Semi-State Security Forces: the Case of the Wagner Group // Post-Soviet Affairs. 2019. Vol. 35, No. 3. P. 181–204. DOI: <https://doi.org/10.1080/1060586X.2019.1591142>.
- Mathewson S. How Extra-Theater Operations Are Impacting the War in Ukraine // Chicago Journal of Foreign Policy. 05.02.2026. URL: <https://www.cjfp.org/how-extra-theater-operations-are-impacting-the-war-in-ukraine/> (дата звернення: 19.05.2026).
- Meduza. «A successful military operation»: Ukrainian intelligence says «more to come» after rebels in Mali reportedly kill dozens of Wagner Group fighters. 29.07.2024. URL: <https://meduza.io/en/feature/2024/07/29/a-successful-military-operation> (дата звернення: 19.05.2026).
- Mining Slaves in Central African Republic Reveal a Billion dollar Smuggling Ring / Evidencity. 08.01.2025. URL: <https://www.evidencity.com/mining-slaves-in-central-african-republic-reveal-an-billion-dollar-smuggling-ring> (дата звернення: 19.05.2026).

NAKO. Russia's War Network. 2025. 160 p. URL: <https://nako.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/russia-s-war-network.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Notte H. Putin's New Frontier: The Prospects and Limitations of Africa Corps. CNS Occasional Paper #67, 2025. 19 p. URL: https://nonproliferation.org/wp-content/uploads/2025/09/OP67-RSI-Report_Notte_Russia-Africa-Corps_CNS-OP_Sept2025.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Pfeifer Cruz C., van der Lijn J. Multilateral peace operations in 2023: Developments and trends. SIPRI, 2024. URL: <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgroundunder/2024/multilateral-peace-operations-2023-developments-and-trends> (дата звернення: 19.05.2026).

Pokalova E. The Wagner Group in Africa: Russia's Quasi-State Agent of Influence // Studies in Conflict & Terrorism. 2023. Vol. 49, No. 3. P. 259–281. DOI: <https://doi.org/10.1080/1057610X.2023.2231642>.

Political Fragility: Coups d'État and Their Drivers / A. Cebotari, E. Chueca-Montuenga, Y. Diallo et al. IMF Working Papers 2024/034. 2024. 63 p. DOI: <https://doi.org/10.5089/9798400266751.001>.

Reno W. Warlord Politics and African States. Boulder, CO : Lynne Rienner Publishers, 1998. 260 p.

Ricard M. Mali Kura, Mali Fanga: The political trajectory of Mali under military rule. Research Paper No. 132, IRSEM, 2022. 23 p. URL: https://www.irsem.fr/storage/file_manager_files/2025/03/rp-irsem-132-ricard-mali-en.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Robert Lansing Institute. Wagner's Blowback in the Central African Republic: Fresh Violence Tests Touadéra's Third Mandate. 12.01.2026. URL: <https://lansinginstitute.org/2026/01/12/wagners-blowback-in-the-central->

[african-republic-fresh-violence-tests-touaderas-third-mandate/](#) (дата звернення: 19.05.2026).

Russia in Africa: Examining Moscow's Influence and its Limits / N. Reynolds, F. Z. Brown, F. Wehrey, A. S. Weiss. Carnegie Endowment for International Peace, 2026. 57 p. URL: https://assets.carnegieendowment.org/files/Reynolds_Russia%20in%20Africa.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Sanctions as a Tool of Economic Statecraft / R. McMaster, J. López, A. Clunan, I. Johnstone. Hoover Institution, 2025. 31 p. URL: https://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/McMaster-Lopez-Clunan-Johnstone_Sanctions%20as%20a%20Tool%20of%20Economic%20Statecraft_web-250404.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

The Sentry. Architects of Terror: The Wagner Group's Blueprint for State Capture in the Central African Republic. 2023. 74 p. URL: <https://thesentry.org/wp-content/uploads/2023/06/ArchitectsTerror-TheSentry-June2023.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

The Sentry. Doubling Down: Russia's Military Network in West Africa. 2026. 35 p. URL: <https://thesentry.org/wp-content/uploads/2026/04/DoublingDown-TheSentry-April2026.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

The Sentry. Mercenary Meltdown: The Wagner Group's Failure in Mali. 2025. 55 p. URL: <https://thesentry.org/wp-content/uploads/2025/08/WGN-FAM-Aug2025.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

The Sentry. The RSF's Business Network in the UAE. 2025. 17 p. URL: <https://thesentry.org/wp-content/uploads/2025/09/SudanRSF-TheSentry-Oct2025.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Soliman A., Baldo S. Gold and the war in Sudan. Chatham House, 2025. 52 p. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2026-03/2025-03-25-gold-and-the-war-in-sudan-soliman-baldo_0.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Sour L. The Matryoshka strategy: Russia's hybrid tactics in the Sahel // Africa Spectrum. 2026. P. 1–23. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/00020397261425984> (дата звернення: 19.05.2026).

Stanovaya T. Why Yevgeny Prigozhin Had to Die. Carnegie Endowment for International Peace, 25.08.2023. URL: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/08/why-yevgeny-prigozhin-had-to-die?lang=en> (дата звернення: 19.05.2026).

Stanyard J. Mercenaries and illicit markets: Russia's Africa Corps and the business of conflict. Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2025. 30 p. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/02/Julia-Stanyard-Mercenaries-and-illicit-markets-Russias-Africa-Corps-and-the-business-of-conflict-GI-TOC-February-2025.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Stanyard J., Vircoulon T., Rademeyer J. The Grey Zone: Russia's military, mercenary and criminal engagement in Africa. Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2023. 89 p. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/02/Julia-Stanyard-T-Vircoulon-J-Rademeyer-The-grey-zone-Russias-military-mercenary-and-criminal-engagement-in-Africa-GI-TOC-February-2023-v3-1.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Sudan Tribune. Sudan freezes plans for Russian naval base on Red Sea. 06.12.2025. URL: <https://sudantribune.com/article/307846> (дата звернення: 19.05.2026).

Swissaid. United Arab Emirates: More Than Ever a Hub for Conflict Gold. 2025. URL: <https://www.swissaid.ch/en/media/united-arab-emirates-more-than-ever-a-hub-for-conflict-gold/> (дата звернення: 19.05.2026).

U.S. Department of the Treasury. Treasury Sanctions Companies and Individuals Advancing Russian Malign Activities in Africa. 08.03.2024. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2164> (дата звернення: 19.05.2026).

Unan E. Moscow's New Puppet in Africa: The Transition from the Wagner Group to Africa Corps // Chicago Journal of Foreign Policy. 2026. URL: <https://www.cjfp.org/moscows-new-puppet-in-africa-the-transition-from-the-wagner-group-to-africa-corps/> (дата звернення: 19.05.2026).

Vircoulon T. The Contradictory Impacts of Western Sanctions on Economic Relations between Russia and Sub-Saharan Africa. Ifri, 28.05.2025. 11 p. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/2025-06/ifri_vircoulon_economic_relations_russia_africa_2025.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Wagner's Business Model in Syria and Africa: Occasional Paper / O. Allison, N. Cannon, A. Giustozzi, J. Pascall. RUSI, 2025. 36 p. URL: https://static.rusi.org/wagners-business-model-in-syria-and-africa_0.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

Walker S. Ukraine military intelligence claims role in deadly Wagner ambush in Mali // The Guardian. 29.07.2024. URL: <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jul/29/ukraine-military-intelligence-claims-involvement-in-deadly-wagner-ambush-in-mali> (дата звернення: 19.05.2026).

Watling J., Danylyuk O., Reynolds N. The Threat from Russia's Unconventional Warfare Beyond Ukraine, 2022-24. RUSI Special Report, 2024. 35 p. URL: <https://static.rusi.org/SR-Russian-Unconventional-Weapons-final-web.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Wiśniewska I., Rudnik F. A game of cat and mouse: how Russia is circumventing sanctions. OSW, 2025. 59 p. URL:

<https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/OSW%20REPORT%20-%20A%20game%20of%20cat%20and%20mouse%20%E2%80%93%20how%20Russia%20is%20circumventing%20sanctions-www.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).

Zadorozhnyy T. US warns «serious consequences» over Russian naval base plans in Sudan // The Kyiv Independent. 24.04.2025. URL: <https://kyivindependent.com/us-warns-serious-consequences-over-russian-naval-base-plans-in-sudan/> (дата звернення: 19.05.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

**Порівняльна характеристика російської ресурсно-безпекової
присутності в ЦАР, Судані та Малі (за уніфікованою аналітичною
схемою)**

Параметр	ЦАР	Судан	Малі
Тип входження (типологія)	Інфільтрація	Ресурсний канал	Заміщення
Контекст shadow state і характер угоди (Рено)	Засновча shadow state-угода: виживання режиму Туадери в обмін на монополію над безпековим апаратом і видобутком («безпека в обмін на ресурси»)	Фрагментована угода навколо вже наявного золотого каналу; фракційні домовленості (Башир → Хемедті/RSF → аль-Бурхан/SAF)	Угода хунти Гоїти на заміщення французько-натівського контингенту; пряма бюджетна рента без концесій
Операційна модель і agency slack (Мартен)	Максимальна автономія прігожинської мережі (2018–2023); глибоке політичне вкорінення; інкорпорація в Africa Corps часткова (збережено бренд Wagner)	Висока автономія в логістично-сировинному ядрі за низької політичної видимості; інкорпорація зменшила автономію	Найнижчий agency slack: державний характер партнерства від початку; найшвидша й найповніша інкорпорація в Africa Corps
Санкційна адаптація /	Помірна: підставні компанії, непрозорий	Найвиразніша: ОАЕ як black knight; ланцюг	Найслабша: прямий бюджетний канал

Параметр	ЦАР	Судан	Малі
адаптивна неефективність (Хуфбауер)	експорт золота з Ндассими, камерунський коридор; ядро неушкоджене	Судан→ОАЕ→Швейцарія→РФ	(~10 млн дол. США/міс з ANSE) знімає потребу в обхідних схемах
Фактаж українських асиметричних дій	Пряких операцій не задокументовано; непрямий ефект — двосторонній потік особового складу між театрами	Обидва реєстри; удари дронами/снайперами, допит полонених, постачання й навчання ЗС Судану; усі три тенети proxy battlespaces	Переважно інформаційно- координаційний; Тінзауатень (25– 27.07.2024); заява Юсова → дипломатичний розрив
Ключові структури/активи	Sewa Security, Lobaye Invest, Diamville, Bois Rouge, Midas Resources / Ндассима	Meroe Gold, M-Invest, Al Sawlaj for Mining; RSF/Хемедті	ANSE (бюджетний канал); меморандум про золоторафінувальний завод у Бамако

Примітка. Складено автором за матеріалами підрозділів 2.1–2.4.

Додаток Б

Хронологія ключових подій (2017–2026)

Дата	Подія
Жовтень 2017	Зустріч делегації ЦАР з Лавровим у Сочі
Листопад 2017	Реєстрація Sewa Security Services (ЦАР); візит Башира до Москви (Судан)
Грудень 2017	Виняток РБ ООН зі зброєвого ембарго для ЦАР
Січень 2018	Перша партія зброї і «інструктори» Wagner у ЦАР
2019	Падіння режиму Башира (Судан); розгортання Wagner у Лівії
Березень 2020	Передача дозволу на Ндассиму компанії Midas Resources
Серпень 2020	Перший переворот Гоїти (Малі)
Грудень 2020	Наступ СРС у ЦАР; Wagner переходить до прямої бойової ролі
Травень 2021	Другий переворот (Малі)
Січень–лютий 2022	Перші бійці Wagner у Малі; оголошення виходу Barkhane; повномасштабне вторгнення РФ в Україну (24.02)
Серпень 2022	Завершення виходу Barkhane з Малі
Січень 2023	США визнають Wagner транснаціональною злочинною організацією
Квітень 2023	Початок громадянської війни в Судані (SAF vs RSF)
Червень 2023	Закриття мандата MINUSMA; заколот Прігожина (23–27.06)
Липень 2023	Саміт «Росія–Африка»; рішення про створення Africa Corps

Дата	Подія
Серпень 2023	Загибель Прігожина й Уткіна (23.08); початок реструктуризації мережі
Вересень 2023	Формування AES (Малі, Буркіна-Фасо, Нігер)
Листопад 2023	Захоплення Кідаля; меморандум про завод у Бамако
Грудень 2023	Оформлення Africa Corps
25–27 липня 2024	Засідка біля Тінзаутеня
29 липня 2024	Заява Юсова (ГУР)
4 / 6 серпня 2024	Малі / Нігер розривають дипвідносини з Україною
Вересень 2024	Напад JNIM на аеропорт Бамако
Січень 2025	Вихід AES з ECOWAS
Лютий 2025	Заяви про «повну згоду» щодо бази в Порт-Судані
Червень 2025	Wagner оголошує вихід з Малі (передача Africa Corps)
2026	Зіткнення в Земію (ЦАР, ААКГ); зняття санкцій США з малійських посадовців

Примітка. Складено автором за матеріалами підрозділів 2.1–2.4 та 3.2.

Додаток В

Матриця санкційних позначень за юрисдикціями (США, ЄС, Велика Британія)

Юрисдикція	Ключові позначення (дата)
США (OFAC)	Wagner Group, Дмитрій Уткін (червень 2017); Meroe Gold, M-Invest (липень 2020); перекласифікація Wagner як значущої транснаціональної злочинної організації (січень 2023); Андрій Іванов, Midas Resources, Diamville, Industrial Resources General Trading / Дубай (червень 2023); E.O. 14114 — вторинні санкції (грудень 2023); Bois Rouge, Broker Expert (2024); AZ Gold / ОАЕ (2025); зняття санкцій з трьох малійських посадовців (2026)
ЄС	Wagner + 8 осіб (грудень 2021); 5 членів малійської хунти (лютий 2022); розширення до 11 осіб і 7 структур — Meroe Gold, Іван Маслов, Віталій Перфілев (лютий 2023); Diamville (2023). Сукупно з 21.02.2022 — понад 1 745 фізосіб і 585 структур (сукупно проти РФ, для контексту)
Велика Британія	Wagner до санкційного списку (березень 2022); 13 структур — Lobaye Invest, Al Sawlaj for Mining та ін. (липень 2023); визнання Wagner терористичною організацією (вересень 2023)
Перетин	Лише 5 із 44 фізосіб і 2 із 37 структур — під санкціями всіх трьох юрисдикцій одночасно

Примітка. Складено автором за: The Blood Gold Report; Debevoise & Plimpton; матеріалами OFAC, Ради ЄС та Уряду Великої Британії.

АНОТАЦІЯ

Тема: Трансформація російської ресурсно-безпекової присутності в Субсахарській Африці в умовах санкційного та українського асиметричного тиску (ЦАР, Судан та Малі, 2022–2026)

Студент: Левицький Дмитро Сергійович

Рік навчання, факультет: 4-й рік навчання, факультет соціальних наук та соціальних технологій

Науковий керівник: старший викладач кафедри політології Шаповалов С. А.

Рецензент: _____

Дата захисту: «__» _____ 2026 р.

Короткий зміст роботи

У кваліфікаційній роботі досліджено трансформацію російської ресурсно-безпекової присутності в Субсахарській Африці в умовах західного санкційного та українського асиметричного тиску на прикладі Центральноафриканської Республіки, Республіки Судан і Республіки Малі у 2022–2026 роках. Об'єктом дослідження є російська позасистемна присутність у регіоні, предметом — трансформація ресурсно-безпекової мережі у трьох зазначених кейсах. Теоретичну рамку утворюють чотири інтегровані опори: концепція напівдержавних безпекових сил К. Мартен (з ключовим поняттям *agency slack*), концепція *shadow state* В. Рено, підхід Г. Хуфбауера до ефективності санкцій (робоче поняття адаптивної неефективності) та концепція проху *battlespaces* Г. Ліндхартсена і В. Мітчелла. Методологічну основу склали кейс-стаді, структуроване фокусоване порівняння за уніфікованою аналітичною схемою з чотирьох питань, реконструкція каузальних ланцюгів і якісний аналіз документів. З'ясовано, що інституційна трансформація *Wagner* у *Africa Corps* (2023–2024) стала реакцією російської держави на накопичений *agency slack* і означала свідому відмову від моделі

правдоподібного заперечення причетності на користь відкритого державного інкорпорування. Виявлено три типологічні форми присутності: інфільтрація (ЦАР), ресурсний канал (Судан) і заміщення (Малі). Доведено, що західний санкційний інструментарій спрацював радше як сигнальний, а не примусовий механізм, стимулюючи логістичну й інституційну адаптацію мережі без зриву видобутку. Український асиметричний фактор концептуалізовано як форму позатеатрових операцій, що нав'язує російській стороні стратегічну дилему між реаллокацією дефіцитних ресурсів і скороченням закордонної присутності.

Short summary:

This thesis examines the transformation of Russia's resource-security presence in Sub-Saharan Africa under Western sanctions and Ukrainian asymmetric pressure, drawing on the cases of the Central African Republic, the Republic of Sudan, and the Republic of Mali in 2022–2026. The object of study is Russia's extra-systemic presence in the region; the subject is the transformation of its resource-security network across the three cases. The theoretical framework integrates four pillars: K. Marten's concept of semi-state security forces (with the key notion of agency slack), W. Reno's shadow state framework, G. Hufbauer's approach to sanctions effectiveness (the working notion of "adaptive ineffectiveness"), and H. Lindhardtsen and W. Mitchell's concept of proxy battlespaces. Methodologically, the study draws on case-study analysis, structured focused comparison along a unified four-question scheme, causal-chain reconstruction, and qualitative document analysis. It finds that the institutional transformation of Wagner into the Africa Corps (2023–2024) was the Russian state's response to accumulated agency slack and marked a deliberate abandonment of plausible deniability in favour of open state incorporation. Three typological forms of presence are identified: infiltration (CAR), resource channel (Sudan), and substitution (Mali). The study shows that the Western sanctions toolkit functioned as a signalling rather than a coercive mechanism, stimulating logistical and institutional adaptation without disrupting extraction. The Ukrainian asymmetric factor is conceptualised as a form of out-of-theatre operations

imposing a strategic dilemma on Russia between reallocating scarce resources and curtailing its overseas presence.